

Gebruik maken van de buitenschoolse kennisbronnen van leerlingen

Praktijkboek

Gebruik maken van de buitenschoolse kennisbronnen van leerlingen

Praktijkboek

Judith 't Gilde en Monique Volman

Research Institute Child Development and Education,
Universiteit van Amsterdam / Werkplaats Onderwijsonderzoek Amsterdam

Gebruik maken van de buitenschoolse kennisbronnen van leerlingen

Praktijkboek

WOA | werkplaats
onderwijsonderzoek
amsterdam

NR@
NATIONAAL REGIEORGAAN
ONDERWIJSONDERZOEK

 UNIVERSITEIT
VAN AMSTERDAM

Dit praktijkboek is een product van de Werkplaats Onderwijsonderzoek Amsterdam (WOA).

Deze publicatie is tot stand gekomen met behulp van een subsidie van het Nationaal Regieorgaan Onderwijsonderzoek (NRO) in het kader van de subsidieronde Kortlopend Praktijkgericht Onderzoekoverzichtsstudies (40.5.18500.008).

Inhoudsopgave

Voorwoord	7
1. Inleiding	9
2. Hoe kun je buitenschoolse kennisbronnen van leerlingen vinden?	13
2.1 Ouders weten veel over hun kind	13
2.2 Collega's als informatiebron	14
2.3 De leerling als informant: praten, vragen en observeren	14
2.4 Kringgesprekken en onderwijsleergesprekken	16
2.5 Gerichte opdrachten	17
2.6 Ongeplande ontdekkingen	17
3. Hoe kun je gebruik maken van buitenschoolse kennis(bronnen) van leerlingen?	21
3.1 Aandacht voor een individuele leerling	21
3.2 Lessen op basis van buitenschoolse kennis van een leerling	22
3.3 Buitenschoolse kennis van de groep gebruiken in een les	23
3.4 Een project of thema op basis van de buitenschoolse kennis van de groep	25
4. Buitenschoolse kennis en kennisbronnen van leerlingen	29
4.1 Populaire cultuur	29
4.2 Gezin en gemeenschap	31
5. Gebruik maken van kennisbronnen van leerlingen: leerkrachtcompetenties	33
5.1 Wat moet je kunnen om buitenschoolse kennisbronnen te vinden?	33
5.2 Wat moet je kunnen om gebruik te maken van de buitenschoolse kennis van leerlingen	36
6. Effecten van het gebruik maken van buitenschoolse kennisbronnen	39
6.1 Effecten voor leerlingen	39
6.2 Effecten voor de sfeer in de klas	44
6.3 Effecten voor de leerkracht	47
7. Uitdagingen en valkuilen	51
7.1 Organisatorische en pedagogisch-didactische uitdagingen	51
7.2 Valkuilen	52
8. Verder lezen en kijken	54

Voorwoord

We hebben ze allemaal: verborgen kennisbronnen. Kennis die je hebt opgedaan tijdens bijvoorbeeld reizen of op je werk, tijdens je jeugd. De manier waarop het eten thuis werd voorbereid. Of de muziek waar je ouders naar luisterden. Hoe het vervoer in andere landen wordt georganiseerd. De taal of talen waarmee je bent opgegroeid.

Hoe mooi is het om al die kennisbronnen in het onderwijs te benutten. Dat verrijkt niet alleen het leren; je betreft bovendien veel makkelijker alle leerlingen in het leren en het met elkaar omgaan. Neem die leerkracht die merkte dat zijn leerlingen tijdens de muzikles niet echt meezongen, maar in de gang wel enthousiast stonden te rappen. Hij besloot lessen te geven aan de hele klas over rap. Hierdoor ontdekte hij het raptalent van sommige leerlingen, waaronder dat van een stil meisje. Andere leerlingen vroegen haar om hulp en waren onder de indruk van haar raptalent. Op deze manier ontdekte de hele klas een andere kant van dit meisje.

Ik ben heel blij met dit praktijkboek dat tot stand is gekomen naar aanleiding van een door het NRO gesubsidieerd onderzoeksproject, waarin onderzoekers van de UvA samen met leerkrachten van een aantal Amsterdamse scholen werkten aan de opzet en uitvoering van het onderzoeksthema en het onderzoeksplan. Juist die samenwerking tussen leerkrachten en onderzoekers was heel waardevol en leidde tot verdieping van het

onderzoek en betekenisvolle uitkomsten voor de onderwijspraktijk.

Wat hebben we geleerd van dit onderzoek? Dat de inzet van buitenschoolse kennisbronnen daadwerkelijk bijdraagt aan sociale en persoonlijke ontwikkeling. Leerlingen met diverse achtergronden leren elkaar beter kennen, er ontstaan nieuwe verbindingen en er is meer sociale samenhang. Leerlingen ontwikkelen een bredere kijk op elkaar en een nieuwsgierige houding. Hun zelfvertrouwen groeit en ze worden zich bewust van de wereld om hen heen, hun talenten, kennis en vaardigheden. Dat is bevorderlijk voor de motivatie van zowel leerkrachten als leerlingen.

Met medewerking en enthousiaste inzet van leerkrachten van een vijftal van onze ASKO-scholen en van scholen van collega-bestuur Sirius (nu: Zonova) is dit mooie praktijkboek tot stand gekomen. Het boek biedt je handreikingen en voorbeelden, maar ook komt aan de orde wat het van je als leerkracht vraagt en wat het je kan opleveren. Lees de mooie verhalen in het boek van Guo, Dario, Diana en vele anderen die hun verborgen kennisbronnen mochten delen met hun medeleerlingen. Waardoor ze zelf plezier en zelfvertrouwen kregen en anderen verrijkten met hun kennis. Dat wens je iedereen toch toe!

Dorien Nelisse
Voorzitter College van Bestuur
ASKO Scholen

1. Inleiding

“HET VOELT HEEL ERG GOED, WANT IK WIST NIET DAT DAT IN ME WAS. DE MEESTER HAALT DAT ER ALLEMAAL UIT ONZE TALENTEN EN DAT VIND IK HEEL GOED AAN HEM.” (JOSHUA, GROEP B)

“HET VOELT NU FIJNER, OMDAT ANDERE KINDEREN HET NU OOK WETEN.” (TIM, GROEP B)

Joshua en Tim hebben een leerkracht die in de klas gebruik maakt van hun buitenschoolse kennisbronnen. Je zou willen dat meer leerlingen zich zo voelen op school. Maar dat is lang niet altijd en voor iedereen het geval. Een grote groep basisschoolleerlingen ervaart een kloof tussen de (culturele) kennis die zij van huis uit meekrijgen en de kennis die zij op school krijgen aangereikt. Zij kunnen het gevoel hebben dat de leerkracht hen niet begrijpt en zullen – anders dan Joshua – wat ze weten en kunnen niet gauw als ‘talent’ bestempelen. Omgekeerd zijn voor leerkrachten de kennis en vaardigheden die leerlingen buiten school hebben opgedaan niet altijd herkenbaar, doordat ze zelf een andere culturele en sociale achtergrond hebben. Deze discontinuïteit tussen school en thuis kan er, met name voor kinderen uit etnische minderheidsgroepen en lagere sociaal-economische milieus, toe leiden dat ze hun betrokkenheid bij school verliezen.

De theorie over *Funds of knowledge*, die in de Verenigde Staten werd ontwikkeld en op scholen werd toegepast door Luis Moll en zijn onderzoeksgroep, laat zien hoe scholen de discontinuïteit tussen thuis en school kunnen verminderen door gebruik te maken van de verborgen buitenschoolse kennis(bronnen) van leerlingen (González, Moll & Amanti, 2005). Terwijl in veel theorieën over discontinuïteit tussen thuis en school de nadruk ligt op tekorten bij leerlingen (bijvoorbeeld een gebrekkige taalvaardigheid) benadrukt de theorie over *Funds of knowledge* dat leerlingen buiten school – in hun gezin en culturele gemeenschappen – allerlei bruikbare kennis en vaardigheden opdoen. Buitenschoolse kennisbronnen kunnen personen, ervaringen, verhalen of objecten zijn, die binnen hun gezin, gemeenschap of sociale netwerk aanwezig zijn. Buitenschoolse kennis en vaardigheden kunnen betrekking hebben op huishouden, techniek, culturele gebruiken, kunst, taal en nog veel meer. Naast het gezin en de gemeenschap vormen ook de *peer group* (bijvoorbeeld straatcultuur) en populaire cultuur (sport, tv, muziek) relevante kennisbronnen voor leerlingen (Moje et al., 2004). Tegenwoordig zijn sociale media en internet niet meer weg te denken als kennisbronnen voor leerlingen (Facebook, Instagram, YouTube, games, TikTok, vlogs).

Aansluiten bij en voortbouwen op de buitenschoolse kennis van leerlingen kan hen zelfvertrouwen en een positiever zelfbeeld geven. Ze kunnen zich daardoor meer betrokken gaan voelen bij school en beter gaan leren. Een ander effect is dat leerlingen met

diverse achtergronden elkaar beter leren kennen, waardoor betere relaties en meer sociale cohesie in de klas ontstaat. Leerlingen krijgen zicht op ervaringen en perspectieven die 'anders' zijn en kunnen zo bovendien een breder perspectief en een meer open en nieuwsgierige houding ontwikkelen. Belangstelling voor wat kinderen thuis leren en voor hun talenten en interesses kan ook bijdragen aan een betere relatie tussen leraren en leerlingen. Tot slot kan het de relatie tussen leraren en ouders positief beïnvloeden.

Luis Moll en zijn collega's spoorden buitenschoolse kennis van Mexicaans-Amerikaanse leerlingen op door middel van etnografisch onderzoek in het gezin of de gemeenschap waaruit de leerlingen afkomstig waren. Maar dat is een aanpak die erg arbeidsintensief is, zeker in klassen of scholen waar leerlingen niet afkomstig zijn uit één of twee, maar uit diverse culturele gemeenschappen. Bovendien blijft kennis die leerlingen in andere contexten opdoen zo buiten beeld. In dit praktijkboek beschrijven we, geïllustreerd met veel voorbeelden, hoe leraren, ook met laagdrempeliger methoden verborgen kennis(bronnen) van leerlingen kunnen signaleren en hoe ze hier in hun dagelijkse lespraktijk gebruik van kunnen maken.

Buitenschoolse kennis en vaardigheden van leerlingen kunnen een goed aanknopingspunt zijn om te werken aan cognitieve leerdoelen op het gebied van bijvoorbeeld rekenen, taal en wereldoriëntatie. Enerzijds kunnen leerlingen leren van de kennis van andere leerlingen, anderzijds is het voor leerlingen motiverend als nieuwe kennis aansluit bij wat ze al weten en wat hen interesseert. In dit boek staan verschillende voorbeelden die dit bevestigen. De nadruk ligt hier echter op werken met verborgen kennisbronnen van leerlingen met

het oog op doelen op het gebied van socialisatie en persoonsvorming. Biesta (2012, 2015) benadrukt dat, naast kwalificatie, ook dát functies van onderwijs zijn. Met socialisatie doelt hij op de overdracht van gebruiken, tradities, waarden en normen, en het leren deelnemen aan bestaande culturele en sociale praktijken. Gebruik maken van de buitenschoolse kennis(bronnen) van leerlingen in de klas kan op verschillende manieren bijdragen aan socialisatiedoelen. Het zorgt er bijvoorbeeld voor dat leerlingen zicht krijgen op ervaringen en perspectieven die 'anders' zijn dan ze gewend zijn; zo kunnen ze de waarde van diversiteit leren zien. En als leerlingen zich gezien en erkend voelen, doordat er aandacht en respect is voor hún buitenschoolse kennis, zullen ze zich ook meer deel voelen van de sociale praktijken die de klas en de school zijn. In het doeldomein van de persoonsvorming (Biesta gebruikt hiervoor zelf inmiddels liever de term subjectificatie) gaat het erom dat kinderen worden aangesproken als handelende individuen, subjecten, die initiatieven nemen en daarvoor verantwoordelijkheid nemen (Biesta, 2015, p.77). Aandacht voor hun buitenschoolse kennisbronnen kan leerlingen zelfvertrouwen en een positiever zelfbeeld geven, en hen zo sterker maken als persoon. Oog voor die van anderen helpt hen een eigen perspectief te ontwikkelen.

In hoofdstuk 2 geven we een overzicht van manieren waarop je als leerkracht meer te weten kunt komen over de verborgen buitenschoolse kennis en kennisbronnen van leerlingen. Hoofdstuk 3 gaat over hoe je die dan vervolgens kunt gebruiken in je lessen. In hoofdstuk 4 gaan we dieper in op de soorten kennisbronnen waaraan je kunt denken als het gaat om wat leerlingen buiten school leren. In hoofdstuk 5 komt de vraag aan de orde wat het van jou als leerkracht vraagt om aan de slag te gaan met

de buitenschoolse kennisbronnen van leerlingen; wat moet je ervoor kunnen? Hoofdstuk 6 laat zien wat het kan opleveren om meer gebruik te maken van de verborgen kennis die in jouw klas aanwezig is. Tot slot gaan we in hoofdstuk 7 in op een aantal uitdagingen waar leerkrachten die dit proberen mee te maken hebben.

Dit boek is een product van de Werkplaats Onderwijsonderzoek Amsterdam (WOA). Het kwam tot stand in samenwerking met dertien leerkrachten van acht scholen van de besturen ASKO en Sirius (nu Zonova), de onderzoekscoördinatoren van deze besturen, en een opleider van de Universitaire Pabo van Amsterdam. De leerkrachten verzamelden voorbeelden van het gebruik maken van de buitenschoolse kennisbronnen van leerlingen, probeerden nieuwe manieren uit, en beschreven die in logboeken en interviews. We hopen dat het andere leerkrachten inspireert om oog te hebben voor de verborgen talenten, kennis en ervaringen van hun leerlingen, en daar in hun lessen op voort te bouwen.

Buitenschoolse kennisbronnen

Buitenschoolse kennisbronnen zijn personen, ervaringen, verhalen of objecten, waaraan leerlingen kennis of vaardigheden kunnen ontlenen. Zulke bronnen zijn aanwezig in het gezin, de gemeenschap of het sociale netwerk van kinderen. Ook de vriendengroep en (sociale) media zijn belangrijke kennisbronnen voor leerlingen.

Buitenschoolse kennis en vaardigheden

Buitenschoolse kennis en vaardigheden betreft alles wat leerlingen buiten school leren en hebben geleerd. Die kennis en vaardigheden kunnen betrekking hebben op allerlei gebieden: huishouden, gezondheid, techniek, religie, kunst, taal, muziek. Het kan ook gaan om heel specifieke kennis, bijvoorbeeld over de tweede wereldoorlog, of specifieke vaardigheden, zoals voetbal.

2. Hoe kun je buitenschoolse kennisbronnen van leerlingen vinden?

Er zijn allerlei manieren om verborgen kennisbronnen van leerlingen te vinden: via de leerling zelf, of via anderen zoals ouders. Soms komen leraren zulke kennis toevallig op het spoor, maar er zijn ook meer doelgerichte manieren om er naar te zoeken. In dit hoofdstuk bespreken we een aantal manieren om doelgericht inzicht te krijgen in kennis, vaardigheden en talenten van leerlingen, waarbij respectievelijk ouders, collega's en leerlingen de informatiebron zijn. Daarna komt aan de orde hoe kennis en vaardigheden van leerlingen soms spontaan en toevallig aan het licht komen, en hoe je door een alerte houding meer te weten kunt komen over wat leerlingen allemaal al kunnen en weten. Tabel 1 aan het einde van dit hoofdstuk bevat een samenvattend overzicht.

2.1 Ouders weten veel over hun kind

Ouders zijn een belangrijke informatiebron als het gaat om de kennisbronnen van leerlingen. Luis Moll en zijn team hielden daarom uitgebreide interviews met Mexicaanse ouders in de Verenigde Staten over hun leven, werk en migratiegeschiedenis. Op sommige scholen wordt het huisbezoek weer in ere hersteld. Zo'n bezoek kun je zien als een onderzoekje, waarbij je informatie verzamelt over de achtergrond van je leerlingen, en waarbij je ook het een en ander te weten kunt komen over

kennis en vaardigheden van leerlingen die in de klas misschien niet zichtbaar worden. Behalve naar talenten en interesses van leerlingen, kun je bij zo'n bezoek ook vragen naar kennis en vaardigheden van ouders zelf, waar je wellicht in de klas gebruik van kunt maken. Maar het doen van huisbezoeken is een arbeidsintensieve onderneming, waar lang niet elke school meer ruimte voor weet te maken.

Tegenwoordig wordt op veel scholen een intake-gesprek of startgesprek met ouders gevoerd bij de aanmelding van een nieuwe leerling. Het is een goede gewoonte om als leerkracht zo'n gesprek

aan het begin van het schooljaar te herhalen met alle ouders. Dat hoeft maar een kort gesprekje te zijn, waarin je ouders vraagt naar wat hun kind thuis graag doet, om zo iets over talenten en hobby's te weten te komen. Via ouders kun je bijvoorbeeld ontdekken dat in een klas veel kinderen dol zijn op Lego en knappe constructies kunnen bouwen, of dat een leerling heel creatief is en goed kan tekenen of veel weet over fotografie.

Buitenschoolse kennis(bronnen) van leerlingen vinden in een startgesprek en/of huisbezoek?

Vraag ouders/verzorgers naar de talenten, interesses, hobby's en andere buitenschoolse bezigheden van hun kind.

2.2 Collega's als informatiebron

Ook collega's kunnen een informatiebron zijn over de buitenschoolse kennis van leerlingen. Als je start met een nieuwe klas, kun je bij de overdracht de vorige leerkracht van de groep, behalve naar de cognitieve en sociale ontwikkeling van leerlingen, ook vragen naar hobby's en andere zaken die je collega misschien weet over het buitenschoolse leven van de leerlingen. Ook op een meer informele manier kun je collega's die een klas kennen, vragen naar wat zij zich herinneren van thema's en lessen die aansloten bij de buitenschoolse interesses van leerlingen.

Collega's benutten als informatiebron over buitenschoolse kennisbronnen van kinderen in je groep?

Benut de overdracht om naast leerling-gebonden ontwikkelingsgegevens ook te vragen naar specifieke kennis, vaardigheden, talenten of interesses van kinderen.

2.3 De leerling als informant: praten, vragen en observeren

De beste informatiebron over de buitenschoolse kennis van leerlingen, zijn natuurlijk de leerlingen zelf. Er zijn allerlei manieren en momenten om die bron aan te boren. Om te beginnen kunnen leerlingen je zelf veel vertellen over hun hobby's en over dingen die ze buiten school meemaken en doen. Je kunt daar bewust een moment voor creëren aan het begin van het schooljaar, maar ook tijdens het schooljaar kun je hier in informele gesprekjes met leerlingen aandacht aan besteden. Een heel gerichte manier om dit te doen, is een vragenlijstje afnemen, waarin je leerlingen naar dit soort zaken vraagt. In het voorbeeld 'verborgen voetbaltalent' (p. 15) ontdekken leerkrachten op deze manier dat een verlegen meisje in hun klas over een bijzonder voetbaltalent beschikt.

Tot slot kun je leerlingen observeren, bij hun spel of bij opdrachten, als ze iets vertellen in de klas, maar ook tijdens de pauzes. Waar hebben leerlingen het met elkaar over (bijvoorbeeld bepaalde computergames of een sport), waar hebben ze plezier in (bijvoorbeeld dansen, rappen, tekenen), welke talenten merk je op (bijvoorbeeld vaardigheden met

de iPad, toneelspelen, Engels spreken), over welke ervaringen wil een leerling iets kwijt (bijvoorbeeld een bezoek of reis, een religieus feest)? Het voorbeeld 'Beyblade' hiernaast laat zien hoe een alerte leerkracht voortbouwt op het onderwerp 'tollen'; de leerlingen zijn daar enthousiast over omdat een populair televisieprogramma erover gaat. Ook de tekeningen die jonge kinderen maken kunnen in dat verband informatief zijn; ze kunnen veel over de leerling vertellen.

De leerling als informant

- Creëer momenten om met leerlingen, individueel of in groepjes, te praten over hun hobby's en ervaringen buiten school.
- Gebruik hiervoor ook toevallige, informele gesprekjes.
- Stel vragen over wat ze na schooltijd en in het weekend doen en meemaken maar oefen geen druk uit; leerlingen moeten het wel leuk vinden om iets van hun buitenschoolse kennis te laten zien.
- Laat leerlingen een vragenlijstje invullen over deze onderwerpen.
- Observeer leerlingen tijdens hun spel, bij opdrachten, als ze iets vertellen in de klas en tijdens pauzes.
- Bekijk hun tekeningen met aandacht.

Verborgен voetbaltalent

Wij wilden graag de talenten van alle kinderen naar boven halen. Eerst lieten we de kinderen naar een filmpje over talent kijken en vervolgens hebben ze een week de tijd gekregen om na te denken over wat hun talent is. Ze kregen een

formulier waarop ze in moesten vullen waar ze goed in waren of wat hun talent was, en dat zat de hele week in hun la. We vroegen ze ook om het er thuis over te hebben. Sommige kinderen kwamen de volgende ochtend op school en schreven gelijk dingen op het formulier. Dat je een talent hebt, hoor je vaak van iemand anders, dus bewustwording was de eerste stap.

Als volgende stap hebben we de kinderen die hetzelfde talent op hun formulier hadden gezet, in groepjes samen laten komen. Het was erg leuk om bijzondere talenten bij kinderen te ontdekken. Zo hadden jongens vaak voetbal gekozen als een talent, maar het bleek dat er ook een meisje uit onze klas op voetbal zat en allemaal gave trucjes kon doen. De jongens wisten dat niet en waren echt onder de indruk: 'Kun je dat? Laat eens zien?', en dan gaf Floor een demonstratie. Floor, normaal gesproken een timide meisje, stond even in het zonnetje en was heel trots. Wij als leerkrachten waren ook echt verbaasd. We hadden de verlegen Floor onderschat en hebben een andere kant van Floor leren kennen.

Annemiek en Rianne, groep 4

Beyblade

Tijdens het spelwerken, een moment waar kleuters vrij mogen kiezen wat ze willen doen, waren twee jongens een tol aan het maken met de grote K'NEX. Ik sprak de jongens aan en zei: "Wat gaaf dat jullie een tol hebben gemaakt!" Ze legden me graag uit dat het een Beyblade was. Beyblade is een televisieprogramma waarin tollers tegen elkaar vechten. Je kunt de tollers (Beyblades) ook kopen om echt mee te spelen. De jongens lieten mij zien hoe hun tol kon 'vechten'. Daarna keken we of we de Beyblade ook beter konden maken. Zo kwamen ze er bijvoorbeeld achter dat hoe groter hij werd,

hoe langzamer de Beyblade ging draaien. Wel was de grote Beyblade sterker dan een snellere kleinere Beyblade. Daarna keken we nog hoe hoog het pinnetje kon zijn waar de Beyblade op ronddraait, en vanaf welke hoogte de tol omvalt. De leerlingen waren enorm betrokken en in de dagen en zelfs weken daarop gingen leerlingen actief aan de slag met het ontwerpen van Beyblades. Deze kwamen zij telkens vol trots aan mij tonen, waarbij ze woorden gebruikten als 'groter, langzamer, sterker, sneller' enzovoort. Het enthousiasme verspreidde zich door de klas en een groot deel van de leerlingen, met name de jongens, was heel betrokken en had plezier. Ik heb op deze manier ervaren hoe belangrijk het is om oprecht interesse te tonen in wat de leerlingen op dat moment aan het doen zijn en daarbij gerichte vragen te stellen en impulsen te geven.

Iris, groep 1/2

2.4 Kringgesprekken en onderwijsleergesprekken

Kringgesprekken en onderwijsleergesprekken zijn geschikte momenten om iets te weten te komen over wat leerlingen buiten school meemaken en doen. Zo kunnen alle kinderen wel iets vertellen over dieren, reizen en eten, ofwel vanuit hun eigen ervaringen, ofwel op basis van verhalen die ze gehoord hebben. In het voorbeeld 'Verstopboom' (p. 34) geeft de leerkracht een leerling de gelegenheid iets te vertellen over ervaringen in haar geboorteland. Het is enerzijds de kunst om voor een dergelijk gesprek onderwerpen te kiezen die leerlingen kunnen relateren aan hun eigen ervaringen en anderzijds om ze op zo'n manier te bespreken dat leerlingen zich uitgenodigd voelen om met hun

eigen ervaringen te komen. Aanknopingspunten voor zulke gesprekken zijn berichten in het nieuws, een televisieprogramma, vakanties, feestdagen, het thema waar de klas mee bezig is, enz. Daarnaast lenen in principe alle onderwerpen in lessen wereldoriëntatie zich hiervoor. Ook bij rekenen, taal en bijvoorbeeld muziek kunnen onderwerpen aan de orde komen die geschikt zijn om leerlingen iets te laten vertellen over buitenschoolse ervaringen.

Soms blijkt in een klassengesprek dat een leerling bijzondere kennis heeft over een bepaald onderwerp. In hoofdstuk 5 staat een voorbeeld van een jongen die veel over de atoombom blijkt te weten (p. 35). Ook meer alledaagse kennis van leerlingen kan geschikt zijn om op voort te bouwen en tot een leerervaring voor de hele klas te maken. Dat is bijvoorbeeld het geval in het voorbeeld over 'Wentelteefjes' (p. 44).

Gesprekken in de klas benutten

- Nodig leerlingen uit om in gesprekken in de klas over eigen ervaringen met het betreffende onderwerp te vertellen.
- Grijp ook gesprekken over het nieuws, een televisieprogramma, vakanties en feestdagen, hiervoor aan.
- Wees alert op bijzondere én alledaagse kennis van leerlingen.

2.5 Gerichte opdrachten

In de literatuur zijn diverse gerichte opdrachten te vinden die leerlingen uitnodigen hun buitenschoolse kennis, vaardigheden en ervaringen zichtbaar te maken, door iets te maken (bijvoorbeeld een tekening of een verhaal) of iets mee naar school te nemen en daar iets over te vertellen (Hogg & Volman, 2020). Een veel gebruikte methode om inzicht te krijgen in de buitenschoolse kennisbronnen van leerlingen is het maken van een zelfportret, waarbij de opdracht luidt: "maak een tekening die laat zien wie je op dit moment in je leven bent en welke mensen, bezigheden, voorwerpen, enz. nu belangrijk voor je zijn" (Saubich & Esteban-Guitart, 2011).

Een methode die hierop lijkt is de 'cirkel van betekenis', waarbij leerlingen zichzelf plaatsen in het midden van een vel papier en daaromheen (in cirkels) de namen zetten van mensen die belangrijk voor hen zijn en (in rechthoeken) belangrijke voorwerpen, plaatsen, hobby's en andere activiteiten. Hoe dichterbij het midden, hoe belangrijker de persoon of het voorwerp, de plaats, enz. is. Ook verhalen, gedichten, dagboeken, plattegronden en collages worden gebruikt als opdracht die leerlingen uitnodigt van hun buitenschoolse kennis te laten zien. Soms wordt leerlingen gevraagd foto's of een video te maken van hun bezigheden thuis of om een voorwerp van thuis mee naar school te nemen, of een schoenendoos te vullen met foto's en andere voorwerpen die een rol spelen in hun buitenschoolse leven (Hughes & Pollard, 2006).

Gerichte opdrachten

- Laat leerlingen een zelfportret tekenen of een 'cirkel van betekenis' maken.
- Vraag leerlingen een verhaal, gedicht, dagboektekst, plattegrond of collage te maken waarin ze iets van hun buitenschoolse kennis laten zien.
- Laat leerlingen foto's of een video maken van hun bezigheden thuis.
- Vraag ze om een voorwerp (of een schoenendoos vol) van thuis mee naar school te nemen.

2.6 Ongeplande ontdekkingen

Soms stuit je toevallig op kennis of vaardigheden van leerlingen, die eerder verborgen waren. Dat kan gebeuren als je samen met leerlingen een verhaal maakt of iets bouwt of als je deelneemt aan het spel van jonge kinderen, zoals in het voorbeeld over Beyblade (p. 15). Het kan ook voorkomen dat een leerling laat merken dat hij of zij je iets wil vertellen of laten zien. Guo, in het voorbeeld 'De put' en de jongen in het voorbeeld 'Parkeergarage' hieronder zijn hier mooie voorbeelden van. Soms geven leerlingen ook aan dat ze meer over een bepaald onderwerp willen leren, omdat ze er buiten school (bijvoorbeeld via een game of televisieprogramma) nieuwsgierig naar zijn geraakt.

Ongeplande ontdekkingen

- Ontdek verborgen kennis van leerlingen door samen met ze te werken aan een verhaal of bouwwerk.
- Doe mee aan het spel van jonge kinderen.
- Wees alert of leerlingen iets willen vertellen en geef ze daarvoor de ruimte.

De put

Op een hete nazomerdag in september maken we een wandeling van ongeveer twintig minuten naar het park met drie kleutergroepen. Zo loopt Guo ook mee, een jongen die graag met andere kinderen speelt, maar moeite heeft contact te maken doordat hij thuis Koreaans en Engels spreekt; op school leert hij Nederlands. Hij kan zich soms moeilijk uitdrukken en zijn verbale onmacht uit zich dan in afpakken, schoppen en slaan.

Guo heeft een fascinatie voor putten. Tijdens de wandeling loopt hij vooraan bij mij in de rij en nog voor we het schoolplein af zijn heeft hij me al weer meegetrokken naar een put. Dit vind ik lastig en ik word er onrustig van, tachtig kinderen volgen en ik kan niet elke put met hem bekijken. Ik neem zijn arm stevig vast, zodat ik bepaal hoe snel we doorlopen. Ondertussen blijft hij trekken en roepen: 'put'. Ik negeer. Dan verandert hij van strategie; hij benoemt de soorten putten: vuil water, regenwater, brandkraan ... Ik ben verbaasd: wat een woordenschat!

Eenmaal in het park, lunchen de kinderen en spelen ze heerlijk met water. Ik besluit iets eerder terug te gaan, alleen met mijn klas. Bij de eerste put die we op de terugweg nog in het park tegenkomen, stoppen

we. Met de hele klas gaan we eromheen zitten en ik vraag Guo uit te leggen wat dit is. Hij vertelt over de waterput, dat hier onder het riool zit met vuil water en even verderop het riool voor regenwater. Dan start een reis terug naar school van de ene put naar de andere en het zijn er veel. De kinderen kijken bewonderend naar Guo: hij weet iets dat zij nog niet wisten. Guo straalt, deze ervaring doet zijn zelfvertrouwen goed.

De volgende dag op school zoeken we in de boekenkast infoboeken over het riool, de waterzuivering enzovoort. We tillen ook het luik in de klas op en kijken allemaal naar de buizen onder de vloer.

Gerlanda, groep 1/2

Parkeergarage

Voor de weektaak moesten de leerlingen van groep twee een verkeersroute bouwen met bouw materiaal naar keus (LEGO, DUPLO, KAPLA). Een van de leerlingen had druk gebouwd in de bouwhoek en kwam me halen: "Ik ben klaar juf, kom even kijken". Hij had een prachtige verkeersroute gemaakt met een parkeergarage, compleet met slagbomen, meerdere verdiepingen en een automaat waar je kon betalen en vertelde er in geuren en kleuren over. Ik dacht: 'Daar moet ik iets mee'. Samen hebben we besloten om het bouwwerk te laten staan, zodat de leerling tijdens een kringmoment aan andere kinderen kon uitleggen wat hij allemaal had gebouwd. Hij vond het vertellen in de kring wel spannend, maar de vragen van de kinderen en van mij hielpen hem op weg. Zo vertelde hij hoe de slagbomen alleen omhoog gaan als je betaald hebt bij de automaat. Het was een mooi moment om dit jongetje met zijn specifieke kennis even in de schijnwerpers te zetten. Hij was zichtbaar trots op zichzelf en zelfs zijn vader en moeder zijn komen kijken naar zijn bouwwerk.

Iris, groep 1/2

Tabel 1 Hoe kun je buitenschoolse kennisbronnen vinden?

Hoe?	Voorbeelden
Via ouders en collega's	<ul style="list-style-type: none">• Oudergesprekken• Overdracht met collega• Informele gesprekken met collega
Via leerling: praten, vragen en observeren	<ul style="list-style-type: none">• Eén-op-één gesprekken met leerlingen• Informele gesprekken met groepjes leerlingen• Vragenlijsten• Observaties (in de les, in de pauze)• Tekeningen
Via leerling: gesprekken in de klas	<ul style="list-style-type: none">• Kringgesprekken over allerlei thema's soms naar aanleiding van leermaterialen zoals kijkplaat, boek, documentaire, foto's
Via leerling: gerichte opdrachten	<ul style="list-style-type: none">• Zelfportret, 'cirkel van betekenis'• Verhaal, gedicht, dagboektekst, plattegrond, collage• Foto's of video• Voorwerp(en) van thuis
Via leerling: ongepland	<ul style="list-style-type: none">• Deelnemen aan activiteiten van kinderen (spel, sport)• Leerling vertelt of toont iets• Leerlingen vragen aandacht voor een thema

3. Hoe kun je gebruik maken van buitenschoolse kennis(bronnen) van leerlingen?

Buitenschoolse kennisbronnen van leerlingen, kun je op allerlei manieren gebruiken, afhankelijk van het moment en het doel dat je voor ogen hebt. In een kringgesprek kun je ruimte maken om even stil te staan bij een ervaring van een bepaalde leerling. Soms wil je daar wel een hele les aan besteden. Kennis(bronnen) van leerlingen kunnen zelfs aanleiding zijn voor een heel project waar ook ouders of leerlingen en leerkrachten van andere klassen bij betrokken worden. Het doel van aandacht besteden aan de buitenschoolse kennis van leerlingen kan zijn dat je het zelfvertrouwen van een bepaalde leerling wil vergroten. Of misschien wil je de kinderen stimuleren meer betrokken te zijn bij elkaars achtergrond, kennis en kwaliteiten. Je kunt ook bij buitenschoolse kennis aansluiten om leerlingen te motiveren zich open te stellen om nieuwe dingen te leren.

Dit hoofdstuk beschrijft verschillende manieren waarop je als leerkracht buitenschoolse kennisbronnen van leerlingen kunt inzetten. Eerst bespreken we manieren waarop de verborgen kennis van individuele leerlingen aandacht kan krijgen. Daarna komen manieren aan de orde om aan te sluiten bij kennisbronnen van een grotere groep leerlingen in de klas. Tabel 2 aan het einde van dit hoofdstuk bevat een samenvattend overzicht.

3.1 Aandacht voor een individuele leerling

Kringgesprekken zijn bij uitstek momenten waarop leerlingen iets van hun buitenschoolse ervaringen kunnen inbrengen. In de kring worden onderwerpen aangesneden waar sommige leerlingen veel van weten of graag iets over willen vertellen. Je kunt als leerkracht zo'n kringmoment ook heel bewust gebruiken om een leerling in de schijnwerpers te zetten door haar of hem iets te laten vertellen. De verhalen 'Parkeergarage' (p. 18) waar een

kleuter uitgebreid vertelt over zijn constructie en 'Verstopboom' (p. 34) zijn hier voorbeelden van. In het laatstgenoemde voorbeeld is een schooltje naar Artis aanleiding om het in de kring te hebben over goede verstopplekjes. De leerkracht helpt één van de leerlingen om haar verhaal over haar eigen verstopplekje te vertellen in de kring. Dat blijkt voor haar een kans om meer zelfvertrouwen in de groep te ontwikkelen en voor de andere kinderen om haar beter te leren kennen.

Een leerling in het zonnetje

Gebruik het kringgesprek als moment om een leerling te laten vertellen over een onderwerp waar hij of zij veel van weet of dat belangrijk voor hem/haar is.

3.2 Lessen op basis van buitenschoolse kennis van een leerling

Tijdens een les delen leerlingen soms gevraagd en soms spontaan kennis over een onderwerp, waar je als leerkracht op in kunt spelen. In het voorbeeld over de Ramadan (p. 31) laat de leerkracht leerlingen uitgebreid over dit onderwerp met elkaar in gesprek gaan. In het voorbeeld over de atoombom (p. 35) krijgt een leerling de ruimte om zijn kennis over dit onderwerp te delen met de hele klas. Een ander voorbeeld: twee kleuters vertellen in een gesprek over verkeer en autorijden, hoe je moet tanken en hoe een tankstation eruit ziet. Ook bepaalde vaardigheden van leerlingen, zoals werken met de iPad, een vreemde taal spreken of gedichten

schrijven, kunnen aanleiding zijn om daar met de hele klas aandacht aan te besteden.

Als je ontdekt dat een leerling ergens veel kennis over heeft (bijvoorbeeld bouwen, bloemen, dieren, religie) of een bijzondere vaardigheid beheerst (dichten, rappen, gebruik van elektronische apparatuur, een taal) kun je deze leerling tot expert in de klas maken en/of een speciale verantwoordelijkheid geven. Je kunt zo'n leerling vragen om jou te assisteren. Maar je kunt leerlingen ook vragen om zelf een workshop of lessen te geven voor medeleerlingen, bijvoorbeeld over 'wat is astma?', 'de atoombom', of een vreemde taal. Dat laatste gebeurt in het voorbeeld van 'Een Engelse les' hieronder. In het voorbeeld van 'Een Franse verrassing' (p. 42) ontdekt de juf dat een leerling die meestal veel moeite heeft met leren vloeiend Frans spreekt, wat reden is om hem de rol van gids te geven in het Franse museum in de klas.

Een Engelse les

In mijn klas zitten drie kinderen met een Engelse achtergrond, twee kinderen zijn Engels en een van hen heeft drie jaar in Australië gewoond. Deze kinderen doen niet mee met de Engelse les en ik was op zoek naar een extra uitdaging voor ze. Ik heb ze gevraagd om zelf een Engelse les te geven. Eerst hebben ze een les bijgewoond en geobserveerd hoe zo'n les in zijn werk gaat, daarna hebben ze de les voorbereid. Ze zijn er heel serieus mee aan de slag gegaan, en ze wilden uiteindelijk ook meer tijd om het voor te bereiden. Ik had ze verteld dat ze alles in het Engels moesten doen, ook al kunnen niet alle leerlingen dan alles volgen. De ene leerling schreef op het bord wat de ander zei en andersom, zodat de kinderen het ook op schrift zagen. Ze gingen dierengeluiden maken en de kinderen mochten het nazeggen in het Engels en ook de geluiden maken.

Daar werden de kinderen natuurlijk heel enthousiast van. Daarna ging de klas in het werkboek werken en gingen de 'leraren' rondlopen en hulp bieden. De kinderen luisterden ook allemaal goed naar ze.

De kinderen die de les gaven wilden het vooral graag nog een keer doen. Het meisje dat drie jaar in Australië had gewoond was net nieuw en door deze samenwerking hebben de leerlingen haar beter leren kennen. Ik zag in de klas dat de andere leerlingen het Engels van deze drie bewonderden; het was mooi dat ze in hun kracht, talent gezien werden. Ik vond het erg leuk om te zien hoe ze aan de slag gingen met de klas en hoe ze les gaven. En doordat ze rondliepen en hielpen, hadden ze ook contact met kinderen waar ze normaal minder mee hebben.

Ditte, groep 7

Leerlingen delen hun buitenschoolse kennis

- Maak een les rond de buitenschoolse kennis van een leerling.
- Geef leerlingen die iets bijzonders kunnen of weten een speciale rol of verantwoordelijkheid.
- Schakel leerlingen in als expert en laat ze een les verzorgen.

3.3 Buitenschoolse kennis van de groep gebruiken in een les

Behalve buitenschoolse kennis van individuele leerlingen, is er vaak ook kennis in je groep die meer leerlingen delen en waar je op kunt voortbouwen. Je kunt bij zo'n onderwerp aansluiten om het verder uit te diepen, of om een les over een andere inhoud aantrekkelijker te maken. In het voorbeeld van 'Beysblade' (p. 15) gebeurt dat met een onderwerp dat leeft in de hele klas.

Daarnaast zijn er ook werkvormen die aansluiten bij de interesses van een groot deel van de leerlingen. In het voorbeeld 'Songtekst' (p. 24) bouwt de leerkracht bijvoorbeeld niet zozeer voort op de inhoudelijke kennis en ervaringen van leerlingen, maar biedt zij leerstof aan in een vorm waarin leerlingen zich 'deskundig' voelen en die hen, mede daardoor, motiveert. Leerlingen werken met plezier aan het vervoegen van werkwoorden door gaten in een populaire songtekst in te vullen. Vaak sluiten creatieve werkvormen aan bij waar leerlingen zichzelf bekwaam in voelen en enthousiast voor zijn: het maken van een tekening, een rap, dans of theaterstuk. Je kunt zulke activiteiten als leerkracht bedenken, maar leerlingen hebben zelf ook vaak ideeën waar je op kunt inspelen. Ze komen bijvoorbeeld met het idee om een film te maken over hun schooljaar of een eigen spel te ontwerpen.

Een andere manier om gebruik te maken van de buitenschoolse kennis van de hele klas, is een verwerkingsvorm kiezen, die leerlingen ruimte biedt voor eigen keuzen. Als je leerlingen bijvoorbeeld een krant, posters of een lapboek (zie het voorbeeld 'Friesland', p. 24) laat maken, kan iedereen met een onderwerp aan de slag dat hij of zij belangrijk of interessant vindt. Andere vormen daarvoor zijn het

schrijven van verhaal of het maken van een gedicht. In het voorbeeld 'Friesland' valt te lezen hoe een leerling enthousiast wordt over het leren over provincies als ze erachter komt dat ze informatie mag zoeken over de provincie waar haar grootouders wonen.

Buitenschoolse kennis van de groep

- Gebruik thema's of onderwerpen die in de klas leven om een taal- of rekenles aantrekkelijker te maken of sluit bij het onderwerp aan om het verder uit te diepen.
- Laat leerlingen leerstof verwerken in een (creatieve) vorm waar ze zich bekwaam in voelen en waar ze enthousiast over zijn.
- Gebruik een verwerkingsvorm die leerlingen ruimte biedt voor eigen keuzen (krant, poster, lapboek).

Friesland

Ik had als activiteit bedacht dat kinderen lootjes zouden trekken en een provincie toegewezen zouden krijgen. Ze moesten dan informatie gaan zoeken over deze provincie en dat verwerken in een lapboek (dit is een map die leerlingen vullen met spelletjes, kleine boekjes en feiten over een bepaald onderwerp). Maar ik merkte eigenlijk dat dit bij sommige kinderen weerstand opriep. Eén meisje in mijn klas, Diana, is dyslectisch en is dit jaar blijven zitten, wat ze erg moeilijk vindt: al haar vriendinnetjes zitten nu in een andere klas. Onze relatie is ook niet altijd makkelijk. Toen ik zag dat met name Diana grote tegenzin toonde om de activiteit uit te voeren zoals ik het in gedachten had,

vroeg ik: "Als je zelf een provincie zou mogen kiezen, welke zou je dan kiezen?" Een jongen in de klas zei: "Ik hou eigenlijk heel erg van die voetbalclub, die zit daar en daar, mag ik dan mijn lapboek daarover doen, en ook met die voetbalclub?". Dat vond ik een goed idee.

Vervolgens zegt Diana: "Mijn opa en oma wonen in Friesland, is dat ook een provincie?". Ze is gaan kijken op de kaart en vertelde dat ze het komende weekend naar haar grootouders zou gaan en dat ze ze dan mooi vragen kon stellen. Ze is druk vragen gaan bedenken, interviewde haar opa en oma en kreeg allerlei plaatjes van hen. Haar moeder leerde haar een paar Friese woorden en ze is vol enthousiasme aan de slag gegaan met haar lapboek. Ik heb Diana complimenten gegeven, ze kwam echt los en straalde helemaal. Dit heeft ook onze relatie goed gedaan.

Esther, groep 6

Songtekst

Mijn leerlingen vinden luisteren, iets onthouden, iets opschrijven, zinsconstructie en invulvragen zoals bij de CITO ontzettend lastig. Ze roepen bij mij heel vaak: "Ik kan het niet!". Ik wilde iets doen met deze punten waar ze moeite mee hebben en het op een leuke manier aanbieden. Ze houden allemaal erg van muziek, dus ik had een liedje gekozen op rapmuziek waarvan ze de tekst niet kenden, met gaten erin waar ze de werkwoorden in moesten invullen. Ze gingen enthousiast aan de slag, ze hadden niet eens door dat ze aan het leren waren! Ik heb echt van deze activiteit genoten en keihard meegezongen. Het was zo leuk om te zien dat ze er plezier in hadden in plaats van dat we standaard een werkwoordspellingles deden. Wat goed geholpen heeft, is dat ik een liedje heb gekozen dat bij ze aansloot. Ik had ook Frank Sinatra kunnen

doen, maar dat interesseert ze echt niet. Ik had niet verwacht dat de kinderen het zo leuk zouden vinden, dat ze zouden vragen of we het nog een keer konden doen. Toen een leerling werd gevraagd hoe het was om deze les te doen zij hij: "Het was iets anders en omdat het anders was, was het leuk".
Iris, groep 6/7

3.4 Een project of thema op basis van de buitenschoolse kennis van de groep

Als je ruimte hebt voor een groter project of om langere tijd aan een thema te werken, kun je daarin de buitenschoolse kennis van leerlingen een plaats geven en ook hun ouders daarbij betrekken. Een mooi voorbeeld daarvan wordt beschreven in 'Musical' hieronder waar ervaringen en vaardigheden van leerlingen het basismateriaal vormen voor de eindmusical in groep acht. De musical gaat over de verschillende culturen van de leerlingen in de klas. Leerlingen componeerden muziek, maakten dansen en leerden die aan hun klasgenoten. Samen met ouders bereidden de kinderen gerechten uit allerlei landen voor de bezoekers.

Een heel ander voorbeeld is een project van een groep drie, vier en vijf waar groepjes leerlingen in stappen hun eigen 'eiland' ontwierpen. Eerst overlegden ze met elkaar hoe een ideaal eiland eruit zou zien. Daarna inventariseerden ze in hun groepje wat ze nodig zouden hebben om er te kunnen overleven; welke voorzieningen zouden er moeten zijn, waar zouden de mensen wonen? De leerlingen gaven blijk van veel fantasie: een weiland met eenhoorns die cupcakes poepen als een manier van voedselvoorziening ... Daarna tekenden ze het

eiland om er vervolgens een maquette van te maken die ze aan hun ouders presenteerden. Leerlingen werden in dit project uitgenodigd om dingen in te brengen die ze wisten en waar ze ervaring mee hadden. Ook konden ze creatieve ideeën kwijt. Ze werkten goed samen en vertelden achteraf dat ze het heel leuk vonden om te werken aan hun eiland.

Projecten of thema's resulteren vaak in een product dat de moeite waard is om te delen met ouders en andere leerlingen: een voorstelling, een markt of een tentoonstelling.

In projecten en thema's kun je op een vanzelfsprekende manier voortbouwen op buitenschoolse kennisbronnen van leerlingen. In het eindproduct (bijvoorbeeld een voorstelling of tentoonstelling) kunnen alle leerlingen iets van hun kennis en vaardigheden laten zien.

Musical

Ik geef les aan 32 leerlingen in groep 8, op een school in Amsterdam Zuidoost, veel leerlingen hebben een leerachterstand. Tijdens een muziekles en in de pauzes zag ik hoe goed en enthousiast mijn leerlingen mee konden rappen op muziek. Dat was aanleiding om een basale les te geven over wat rap is en welke technieken er zijn. Daarna zijn de kinderen zelf gemotiveerd aan de slag gegaan om een rap te maken.

Het was een groot succes: kinderen die normaal liever geen beurt krijgen, namen nu het woord. Dario bijvoorbeeld, die verlegen is en moeite heeft met technisch lezen heeft prachtige teksten geschreven. Sinds hij met rap aan de slag is gegaan durft hij te presenteren voor de klas en zelfs voor ouders. Op deze manier heeft hij vooruitgang

geboekt met technisch lezen, maar heeft hij ook meer zelfvertrouwen gekregen. Zo hebben we ook ontdekt dat een meisje in onze klas ontzettend goed kan rijmen, kinderen vragen haar om hulp en zien haar als een expert. Hierdoor heeft ze een nieuwe positie in de klas gekregen.

Toevallig waren er ook een paar leerlingen uit de klas naar een voorstelling geweest over Martin Luther King waar ze graag iets over wilden vertellen. Leerlingen werden erg enthousiast van dit onderwerp. We hebben er extra lessen aan besteed en de leerlingen mochten die verwerken in een kunstwerk, rap of gedicht. In onze gesprekken kwam ook veel naar voren over de ervaringen van de kinderen met het geweld dat recent had plaatsgevonden in Amsterdam Zuidoost, de buurt waar ze wonen en naar school gaan, en over hun dromen over een betere toekomst.

We waren heel druk bezig met hun buitenschoolse kennisbronnen, en zo is ons idee voor de eindmusical ontstaan. De kinderen wilden hun eigen achtergrond, talenten en dromen samenbrengen: het is een spetterende voorstelling geworden! Leerlingen vormden verschillende culturele groepjes (Ghanees, Antilliaans, Surinaams, gemengd internationaal) waarin ze samen muziek uitzochten en dansjes bedachten. Het Surinaamse cultuurgroepje wilde graag een traditionele awasa-dans doen, onder begeleiding van drummers. Een jongen die in een band speelde, bedacht het nummer en leerde het aan zijn klasgenoten. Ze hebben ook gerapt.

Het was echt een kans om een andere kant van de leerlingen te belichten en om ze te helpen talenten te ontdekken en te ontwikkelen. Aan de slag gaan met buitenschoolse kennisbronnen, daar krijgen leerlingen zelfvertrouwen door, ze voelen zich

gemotiveerd en eigenaar van hun leerproces. Dat is iets waar ze hun hele leven profijt van kunnen hebben.

Dwayne, groep 8

Martin luther king rap XD

Jara heeft gelijk Jara heeft gelijk. Dokter King was blij dat is gewoon een feit ja, dokter King had dromen die gaan nog gewoon uitkomen. Daar is iedereen voor nodig dokter King moest pushen, daar was veel lef voor nodig. Ja Zuidoost is de volgende! Elke week een moord kleine kinderen zien dit en later word het overstromd. We moeten dokter Kings woorden volgen, ja ja ik vind het erg er was een sniper boven z'n hoofd nu is hij dood dat komt door een moord! Ja, toen hij dood ging zei hij: "God bless, yes". Hij was een held dat zie je aan zijn speech deze rap en deze beat dit is te gek, dit was mijn rap!

Tabel 2 Manieren om buitenschoolse kennisbronnen te gebruiken

Kennis van ...	Individuele leerling	Groep
Gebruik tijdens ...		
Moment	Individueel gesprek De beurt in een kringgesprek	Kringgesprek
Les	Leerling als expert (dichter, rapper, gebruik van elektronische apparatuur, kennis over bouwen, bloemen, dieren, religie, taal)	Verwerking die aansluit bij of ruimte biedt voor buitenschoolse kennis/ vaardigheden van leerlingen: tekening, plattegrond, rap, gedicht, toneel, verhaal, krant, koken, film, lapbook, poppenhuis, spel, poster
Project	Leerling als expert (speciale rol in project, workshop voor andere leerlingen, rondleiding verzorgen)	Thema's die kennis van leerlingen verder uitdiepen; verwerking van kennis en vaardigheden van leerlingen in musical, viering, tentoonstelling, presentatie, voorstelling

4. Buitenschoolse kennis en kennisbronnen van leerlingen

Buitenschoolse kennis, wat is dat eigenlijk voor kennis? En buitenschoolse kennisbronnen, waar moet je dan aan denken? De belangrijkste buitenschoolse kennis van leerlingen is afkomstig uit ervaringen in hun gezin en de gemeenschap waar dat gezin deel van uitmaakt. Daarnaast zijn de ervaringen die leerlingen opdoen in hun vrije tijd een belangrijke bron van kennis; populaire cultuur speelt daarbij een grote rol. In tabel 3 staan bij deze kennisbronnen een aantal voorbeelden van de kennisgebieden waarover leerlingen wat kunnen leren.

Tabel 3 Bronnen van kennis en kennisgebieden

Bronnen	Kennisgebieden
Populaire cultuur en vrije tijd	Taal, muziek, cultuur, sport, relaties, samenwerken, en diverse inhoudelijke onderwerpen
Gezin en gemeenschap	Taal, geloof, cultuur, reizen, (huis)dieren, gereedschap, bloemen, duurzaamheid, vrede, emoties

4.1 Populaire cultuur

Veel leerlingen zijn ware deskundigen als het gaat om computerspellen; ze spelen bijvoorbeeld Fortnite, Battleship en Minecraft en kunnen je daar alles over vertellen. Hoewel het niet gaat om 'schoolse kennis'

kun je hier wel gebruik van maken om leerlingen te motiveren voor leren op school. Als je leerlingen vraagt om een personage uit Fortnite gedetailleerd te beschrijven, zoals in het voorbeeld hieronder, kunnen ze zo hun taalvaardigheid oefenen. In het voorbeeld over 'Dragon Ball Z' (hieronder) tekenen leerlingen

figuren uit de game maar ervaren ze vooral dat proberen en oefenen resultaat kan opleveren. In het geval van Fortnite was de hele klas enthousiast over deze game, bij Dragon Ball Z gold dat maar voor een deel van de leerlingen.

Leerlingen die in hun vrije tijd een sport beoefenen, zoals voetbal of turnen, doen daarbij allerlei kennis en vaardigheden op. Ook over muziek en dans hebben leerlingen soms veel kennis, vaak opgedaan via YouTube.

Fortnite

De kinderen in mijn klas hebben het continu over Fortnite, ook tijdens mijn rekeninstructies en tijdens werktijd. Ze maken hele plannings over wie wanneer online komt, zodat ze Fortnite kunnen spelen. Ik vind dit eigenlijk vervelend, van mij mag het wel wat minder. Bij Nieuwsbegrip ging het ook nog eens over Fortnite en er was een opdracht bij. In eerste instantie dacht ik: 'Daar heb ik echt geen zin in.' Maar toen vertelde mijn collega dat de opdracht bestond uit een beschrijving maken van een skin (een skin is een poppetje in Fortnite) en dat haar leerlingen dat erg leuk hadden gevonden. Zo bedacht ik dat dit toch wel een goede oefening voor ze kon zijn; ze vinden een beschrijving maken altijd erg moeilijk en saai. Ik liet de leerlingen dus een beschrijving van een skin maken die ze zelf mochten verzinnen. Ze waren heel betrokken: ze gingen snel aan de slag om hun eigen skin te bedenken.

Nadat de beschrijvingen af waren heb ik die willekeurig uitgedeeld onder de leerlingen en moesten ze de skin van een ander gaan tekenen. Zo kwamen ze erachter dat het nog best lastig was om een skin te tekenen als de beschrijving beperkt was. Als een leerling bijvoorbeeld had geschreven 'een rode trui', dan wist de leerling die

de skin ging tekenen niet of het een trui met lange of korte mouwen was, een hoodie, of een trui met een afbeelding. Zo leerden ze dat het belangrijk is beschrijvingen gedetailleerd te maken. Anjali, een meisje in de klas, was zo enthousiast dat ze vroeg of ze haar eigen beschrijving mee naar huis mocht nemen zodat ze haar skin kon tekenen.

De volgende dag nam ze een prachtig getekende skin mee. Eerst wilde ze hem niet aan de klas laten zien, maar uiteindelijk vroeg ik aan de klas wie de opdracht om de skin te tekenen moeilijk vond. Alle leerlingen staken hun hand op. Toen vond Anjali het goed dat we haar tekening bekeken. Ze kreeg veel complimenten van haar klasgenoten, die waren echt onder de indruk. Ik heb haar ingezet als expert. Zelf heb ik ook meegetekend en advies aan haar gevraagd. Dat deed de leerlingen wel wat, dat ik ook liet zien dat ik niet alles kan en Anjali om hulp vroeg. *Iris, groep 6/7*

Dragon Ball Z

Dragon Ball Z is erg populair bij mijn leerlingen. Tijdens een uitje hoorde een moeder dat de leerlingen erover aan het praten waren en zij vertelde dat ze heel goed Dragon Ball Z figuren kon tekenen. Ik dacht: 'Hier moet ik gebruik van maken!' Ik heb met de moeder overlegd en ze zag het wel zitten om een les te komen geven. Ik heb de kinderen zelf laten kiezen of ze mee wilden doen aan de les of niet, want Dragon Ball Z leeft wat minder onder de meisjes dan de jongens. De moeder heeft eerst haar eigen tekeningen van Dragon Ball Z laten zien. De leerlingen konden niet wachten om te gaan tekenen. De moeder pakte het stapsgewijs aan: eerst het hoofd, dan het lichaam.

Sommige kinderen vonden dat echt wel lastig, die wilden eigenlijk dat het meteen af zou zijn en we

hebben ze uit moeten leggen dat je geduld moet hebben en bij het begin moet beginnen. Een aantal jongens in mijn klas zeiden al vanaf het begin dat ze niet konden tekenen. Ik heb ze uitgelegd dat ze eerst moeten proberen en oefenen en dat er dan een moment komt dat je het juist wel kunt. Op een gegeven moment merkten de kinderen ook dat het meer vorm kreeg en waren ze ook echt trots op zichzelf en gaven ze elkaar complimenten. Dat vond ik erg leuk om te zien. In vergelijking met een gewone tekenles waren ze hier echt intrinsiek gemotiveerd om te leren, het ging ook over iets wat ze zelf graag wilden leren en interessant vonden. Er hing een gezellige sfeer, ze waren in gesprek met elkaar over de figuren, welke sterker was, wie welke krachten had.

Asherinne, groep 5

4.2 Gezin en gemeenschap

Kennis en vaardigheden die leerlingen in hun gezin opdoen, kunnen betrekking hebben op taal, geloof, andere landen, reizen, (huis)dieren, gereedschap enz. Leerlingen met kennis van een andere taal, religie of een ander land kunnen medeleerlingen daar iets over leren. Kinderen die bijvoorbeeld weleens reizen met het openbaar vervoer kunnen daarover vertellen, wat weer aanleiding kan zijn voor een gesprek over vervoer en vervoersmiddelen. Soms ontdek je bij leerlingen ook kennis over minder voor de hand liggende zaken, zoals bloemen kopen, duurzaamheid, vrede of emoties. En het kan ook voorkomen dat je via een leerling iets ontdekt wat aanleiding kan zijn om een ouder uit te nodigen om iets in de klas te komen vertellen of te laten zien. Hieronder een voorbeeld over leerlingen die vasten tijdens de Ramadan.

Ramadan

Laatst was het Ramadan en twee kinderen in de klas aten en dronken niet overdag. Dit riep veel vragen op bij de andere leerlingen en bij mij: wat mogen ze wel en niet doen? Ik heb daarom de leerlingen ruimte gegeven om met elkaar in gesprek te gaan. Ik vond het dapper van deze twee kinderen dat ze zo open hun ervaringen deelden. Heel veel dingen wist ik zelf ook niet. Het was ook mooi om te zien dat op de sportdag, een hele warme dag waarop één van deze leerlingen ook vastte, de andere kinderen in de gaten hielden hoe het met hem ging. Ze hielden echt rekening met deze twee kinderen tijdens Ramadan. Er was respect en aandacht voor ze. Ik was ook jarig tijdens die periode, wat ik uitgebreid heb gevierd, maar ik heb de traktaties voor de twee leerlingen bewaard zodat ze deze mee naar huis konden nemen. Ik denk dat deze twee leerlingen zich fijner voelden in de klas door de aandacht en het respect.

Achteraf vertelde een van deze leerlingen: "Ik vond het wel leuk om mijn cultuur aan andere kinderen met een andere cultuur te vertellen". De andere leerlingen vertelden dat ze het belangrijk en interessant vonden. Ze leefden mee en deden zelfs mee: "Dan gingen we de hele pauze niet eten en dan pas als ze naar huis gingen". Dit raakte de leerling die vastte: "Dat deed me wel wat, omdat ze wel aan ons dachten".

Naomi, groep 7

5. Gebruik maken van kennisbronnen van leerlingen: leerkrachtcompetenties

Gebruik maken van buitenschoolse kennisbronnen van leerlingen doet een beroep op specifieke kwaliteiten van een leerkracht. Hieronder bespreken we eerst wat het vinden van buitenschoolse kennisbronnen van leerkrachten vraagt en vervolgens welke leerkrachtcompetenties in het geding zijn als het erom gaat gebruik te maken van de buitenschoolse kennis van leerlingen.

5.1 Wat moet je kunnen om buitenschoolse kennisbronnen te vinden?

Om verborgen buitenschoolse kennis van leerlingen op het spoor te komen, is het om te beginnen belangrijk dat je je er als leerkracht bewust van bent dat zulke kennis bestaat. Pas dan kun je er alert op zijn en er gericht aandacht aan geven. In de tweede plaats: als jij als leerkracht iets van jezelf laat zien, kan dat leerlingen stimuleren om dat ook te doen. Ten slotte is flexibiliteit een vereiste om verborgen kennis van leerlingen te vinden.

Alertheid en oprechte aandacht

In groeps gesprekken is het van belang om alert te zijn op wat leerlingen mogelijk willen vertellen,

vragen of laten zien. Maar het is niet altijd mogelijk om direct in te gaan op iets wat een leerling inbrengt. Soms heb je met een gesprek een ander doel op het oog, wil je een andere leerling aandacht geven, of begrijp je de leerling niet direct. Maar het is altijd mogelijk later op zo'n moment terug te komen en te laten zien dat je echt geïnteresseerd bent in wat een leerling te vertellen heeft. Zo begon een leerling in een kleuterklas in een gesprek over dierentuindieren die in andere landen vrij rondlopen over schapen. De leerkracht vond dat geen goed voorbeeld, maar omdat de leerling teleurgesteld leek dat zijn bijdrage weinig aandacht kreeg, kwam de leerkracht er na het gesprek op terug. Ze zocht een boek met plaatjes van schapen en toonde oprecht belangstelling voor wat de leerling te zeggen had. Zo ontdekte ze dat de jongen

tijdens een vakantie in Marokko schapen vrij had zien rondlopen. Dit voorbeeld maakt duidelijk dat, naast goed luisteren, daadwerkelijke interesse en nieuwsgierigheid, ook alertheid op non-verbale signalen kan helpen om verborgen kennisbronnen te vinden. Het verhaal over de 'Verstopboom' is een ander voorbeeld van een leerkracht die aandacht geeft aan de inbreng van een leerling, ook al is die niet meteen helemaal goed te plaatsen.

Er zijn ook meer systematische aanpakken om leerlingen de gelegenheid te geven iets over zichzelf of hun eigen ervaringen te vertellen. De werkvorm 'taalronde' bijvoorbeeld, ontwikkeld door de Stichting Taalvorming¹, nodigt elk kind uit iets te vertellen over het onderwerp dat aan de orde is, en enkele kinderen om dat meer in detail te doen. Leerlingen wisselen hun ervaringen in tweetallen uit en maken er vervolgens tekeningen over.

Verstopboom

Meghan is dit schooljaar in Nederland komen wonen en leert Nederlands. Ze vertelt me graag verhalen, die ik niet altijd begrijp, maar in de kring durft ze nog niet zo veel te zeggen. Ze begint langzaam wat aansluiting te krijgen bij andere kinderen. Meghan zit in groep 1&2, waar ik les geef. Tijdens het thema 'naar de dierentuin', ben ik met de kleuters naar Artis geweest, wat heel veel gespreksstof opleverde. Ze hadden de dierenoppassers eten zien verstoppen, en dat vonden ze erg interessant. Ik besluit dit als uitgangspunt te nemen voor een gesprek in de kring, waar we praten over jezelf verstoppen en mooie verstopplekjes.

Tot mijn verbazing neemt Meghan het woord en vertelt over een boom waarin ze zich verstopte op

Curaçao, onder de blaadjes die op de grond hingen. Dat begrijpen de kinderen en ik niet. Dus, tijdens de speelwerktijd kom ik erop terug en vraag ik Meghan de boom te tekenen en zoek ik foto's op internet om haar te vragen op welke boom haar verstopboom lijkt. In een volgend kringgesprek vertelt ze meer over haar boom en ze laat haar tekening en foto's van de boom zien aan de andere kinderen. We vragen Meghan nog meer te vertellen over Curaçao en ze beschrijft dat het warm is en dat je heel vaak buiten bent of binnen met de airconditioning aan. Dat geeft herkenning bij een paar kinderen met Surinaamse roots, ook zij vertellen over hun vakantie in Suriname.

Door het bijzondere moment in de kring te herkennen en er verder op in te gaan hebben de kinderen en ik Meghan en elkaar beter leren kennen. Om dit soort momenten te vinden moet je alert zijn en ook ruimte geven aan de leerlingen om iets in te brengen.

Gerlanda, groep 1/2

Jezelf ook laten zien

Iets van jezelf laten zien, jezelf kwetsbaar opstellen, kan leerlingen ook uitnodigen om iets van hun buitenschoolse kennis te tonen. Een ander voorbeeld is dat van een leerkracht die, om zijn leerlingen aan te moedigen tot het maken van een rap, een rap maakte over zijn eigen leven en culturele achtergrond. Laten zien dat je iets niet weet of kan, kan leerlingen uitnodigen iets van hun eigen kennis en vaardigheden te laten zien. In het volgende hoofdstuk staat een verhaal over een leerkracht die haar leerlingen uitdaagt om haar te leren de bal hoog te houden (p. 40).

1. <https://www.taalvorming.nl>

Openheid en flexibiliteit

Als je wil dat leerlingen hun buitenschoolse kennis en vaardigheden laten zien, vraagt dat van jou als leerkracht openheid voor onverwachte gebeurtenissen en flexibiliteit. Want het is nooit te voorspellen wie wat wanneer gaat inbrengen, en de dingen waar leerlingen mee komen, kunnen meer tijd vragen dan je eigenlijk had gepland. De leerlingen van de leerkracht die met rap aan de slag ging (p. 24), waren zo enthousiast dat ze allemaal hun eigen beat wilden bedenken, wat veel extra tijd kostte. Soms moet je je planning loslaten om de kans te grijpen een leerling het podium te geven en iets van haar of zijn verborgen kennis te ontdekken. Soms is het een kwestie van je neiging om zelf het voortouw te nemen, actief onderdrukken, zoals het verhaal hieronder over de atoombom mooi laat zien.

Atoombom

Toen ik aan de slag ging met buitenschoolse kennisbronnen had ik twee leerlingen in mijn hoofd, waarvan ik de afgelopen weken heb gemerkt dat zij over heel veel – verborgen – kennis m.b.t. het thema ‘Tweede Wereldoorlog’ beschikken. Een daarvan ligt op dit moment niet helemaal lekker in de groep; hij hangt de clown uit en ontvangt voornamelijk negatieve aandacht van klasgenootjes. Wat zou het mooi zijn als het lukt om de klas op een andere manier naar deze jongen te laten kijken. Aan het eind van een themawerkmoment in de klas, evalueer ik met de groep en haal ik het onderzoekje naar de atoombom aan. Eén jongen van het betreffende groepje geeft eerlijk aan dat ze nog niet genoeg aandacht hebben besteed aan de inhoud. Ik voel de aandrang om zelf te gaan sturen en input te geven, maar word – vriendelijk – onderbroken door één van jongens die ik in mijn hoofd had. Hij begint een verhaal over de werking van een atoombom en kernenergie.

Hoewel dit niet het onderwerp is waarbij ik dit verwacht had, besef ik dat het een kans is die ik niet voorbij moet laten gaan. Zelf ga ik letterlijk een stapje opzij en gebaar dat de jongen op de voorgrond kan komen staan. Minuten lang staat hij daar op relaxte en overtuigende wijze te vertellen wat hij weet. De groep hangt aan zijn lippen. En eerlijk gezegd ik ook! Als hij zijn verhaal afrondt, volgt eerst een daverend applaus en daarna doodse stilte, gevolgd door de eerste reactie uit de klas: ‘Wow juf... Kijk hoe veel hij weet en hoe stil iedereen is!’ De jongen heeft een nieuwe kant van zichzelf kunnen laten zien. Natuurlijk had ik gehoopt dat zoiets zou gebeuren, maar ik was zelf ook erg onder de indruk van en verrast door het moment en blij dat ik dit moment wist te benutten en de leerling ruimte kon geven.

Louise, groep 8

5.2 Wat moet je kunnen om gebruik te maken van de buitenschoolse kennis van leerlingen

Gebruik maken van de buitenschoolse kennis van leerlingen in je lessen, vraagt weer andere competenties van leerkrachten dan het ontdekken van deze kennis: gerichtheid op betekenisvolle leeractiviteiten, vertrouwen in leerlingen en meedenken.

Een focus op betekenisvol leren

Een leerkracht die gericht is op het creëren van betekenisvolle leersituaties, zal niet alleen oog hebben voor de bestaande kennis van leerlingen, maar daar ook op voortbouwen en zo lessen maken die leerlingen aanspreken, bijvoorbeeld over gezondheid, insecten, of emoties. In feite is gebruik maken van de buitenschoolse kennis van leerlingen een manier om leren op school meer betekenisvol te maken. Op scholen voor Ontwikkelingsgericht Onderwijs ontwikkelen leerkrachten samen met leerlingen de thema's waaraan gewerkt wordt. Hier vormen sociaal-culturele praktijken de thematische context voor veel leeractiviteiten. Zulke thema's zijn zeer geschikt om verborgen kennisbronnen van kinderen te onderzoeken en te verbinden aan hun spelen en leren.

Vertrouwen en verantwoordelijkheid geven

Gebruik maken van de kennis van leerlingen vraagt ook om vertrouwen in leerlingen. Als je leerlingen ruimte geeft voor een eigen initiatief, of hen bijvoorbeeld een les laat geven over iets waar ze veel van weten, geef je als leerkracht de verantwoordelijkheid uit handen en moet je erop vertrouwen dat het goed zal gaan. Als leerlingen met het idee komen om een film te maken, is dat een kans om hen daarvoor de verantwoordelijkheid te geven, maar dat is ook spannend.

Meedenken

Tot slot vraagt voortbouwen op de buitenschoolse kennis van leerlingen dat je als leerkracht met ze meedenkt. Je kunt om te beginnen materialen aandragen die bijdragen aan het leerproces over een onderwerp waar leerlingen mee zijn gekomen: boeken, plaatjes, informatiebladen. Een andere vorm van meedenken is structuur bieden. Je kunt leerlingen bijvoorbeeld helpen om doelen te stellen en afspraken te maken, en ondersteunen bij het maken van een planning. Tot slot kun je het leerproces op een hoger niveau brengen door vragen te stellen en leerlingen aan te moedigen tot reflectie en verdieping.

Naast deze vormen van meedenken die op de groep zijn gericht, kun je ook meedenken met individuele leerlingen, bijvoorbeeld om ze te helpen een rol te nemen in een project of activiteit. Zo kun je leerlingen laten nadenken over hun talenten en hoe ze die kunnen gebruiken om een bijdrage aan het project of thema te leveren.

Tabel 4 **Leerkrachtcompetenties voor werken met buitenschoolse kennisbronnen**

Competenties voor het vinden van verborgen kennisbronnen	
Aandacht hebben	<ul style="list-style-type: none">• Bewustzijn• Alert zijn• Belangstelling, interesse en nieuwsgierigheid tonen
Iets van jezelf laten zien	<ul style="list-style-type: none">• Eigen ervaringen delen• Kwetsbaar durven zijn
Openheid en flexibiliteit	<ul style="list-style-type: none">• Openheid voor onverwachte gebeurtenissen• Flexibiliteit (in planning en organisatie)
Competenties voor het gebruiken van buitenschoolse kennisbronnen	
Een focus op betekenisvol leren	<ul style="list-style-type: none">• Voortbouwen op de ervaringen van leerlingen om leren op school betekenisvol te maken• Sociaal-culturele praktijken als context voor leren
Vertrouwen en verantwoordelijkheid geven	<ul style="list-style-type: none">• Vertrouwen creëren en geven• Ruimte geven• Verantwoordelijkheid uit handen durven geven
Meedenken	<ul style="list-style-type: none">• Faciliteren (materialen aandragen)• Structuur bieden (doelen formuleren; afspraken maken; planning)• Vragen stellen om reflectie en diepgang aan te moedigen• Ideeën aandragen om individuele leerling tot haar/zijn recht te laten komen

6. Effecten van het gebruik maken van buitenschoolse kennisbronnen

In dit hoofdstuk geven we een indruk van wat het gebruik maken van de buitenschoolse kennisbronnen kan opleveren. We baseren dat op de ervaringen van de dertien leerkrachten die deelnamen aan een onderzoeksproject en die van hun leerlingen. Hoewel buitenschoolse kennis en vaardigheden van leerlingen een goed aanknopingspunt zijn om te werken aan cognitieve leerdoelen, ligt de nadruk hier op effecten op het gebied van socialisatie en persoonsvorming. Daarnaast besteden we aandacht aan effecten op de sfeer in de klas en effecten voor leerkrachten zelf.

6.1 Effecten voor leerlingen

In lessen en projecten die gebruik maken van de buitenschoolse kennisbronnen van kinderen, doen leerlingen natuurlijk nieuwe kennis en vaardigheden op. Maar aandacht voor wat leerlingen kunnen en weten en buiten school meemaken kan ook effecten hebben op andere gebieden. We bespreken hier 1) motivatie en betrokkenheid, 2) leergedrag, 3) leerhouding, 4) samenwerkingsvaardigheden, 5) zelfvertrouwen, 6) welbevinden in de klas, 7) ambities, 8) perspectief.

Motivatie en betrokkenheid

In de vorige hoofdstukken hebben we al in verschillende voorbeelden gezien dat gebruik maken van verborgen kennisbronnen leerlingen motiveert en hun betrokkenheid bij het werk op school vergroot. Als een activiteit, les of project aansluit bij de belangstelling van leerlingen, zullen ze zich eerder eigenaar voelen van die activiteit. Dat komt tot uiting in langer en geconcentreerder werken, thuis dingen doen voor school en verantwoordelijkheid nemen voor het eindproduct.

Leergedrag

Een gevoel van eigenaarschap maakt ook dat leerlingen initiatieven nemen, bereid zijn

verantwoordelijkheden op zich te nemen, en zelfstandiger aan het werk gaan en blijven. In het voorbeeld 'Dansen' hieronder nemen leerlingen de verantwoordelijkheid die hun gegeven wordt ook daadwerkelijk op zich.

Dansen

De organisatie van een musical vind ik erg leuk, maar ook een hele uitdaging met 29 kinderen. Ik wilde de kinderen gemotiveerd houden, door ze een duidelijke taak te geven, zodat ze niet zouden afhaken door al het werk. Ik heb met name twee meisjes in de klas die zich qua gedrag laten gaan als ze niet een duidelijk doel hebben. Ik wilde ze verantwoordelijkheid geven en hoopte dat ze die ook zouden nemen. Als eerste heb ik ze gevraagd een dans te bedenken voor het openingslied. Eigenlijk liep het allemaal aardig vanzelf; nadat ik de meiden de opdracht had gegeven, heb ik er geen omkijken meer naar gehad. Ze bedachten zelf waar ze het best konden oefenen en wat ze daarvoor nodig hadden. De eerste keren waren ze er zelfs zo mee bezig dat ze vergaten om pauze te nemen. Toen ik tussendoor kwam checken hoe het ging, lieten ze mij vol enthousiasme hun stuk zien, wat hen de bevestiging gaf die ze nodig hadden, en mij het vertrouwen dat zij dit aankonden. Dat ging zo goed dat ik ze vervolgens zelf een lied heb laten uitkiezen waarop ze een dans konden bedenken.

Louise, groep 8

Leerlingen uit dit voorbeeld geven achteraf aan hoe verantwoordelijk ze zich voelden dat alles op tijd af zou zijn en hoe trots ze waren dat het was gelukt. Ze vertelden ook dat ze hebben geleerd om door te zetten.

Leerhouding

In veel voorbeelden waarin leerkrachten gebruik maken van de buitenschoolse kennisbronnen van leerlingen, krijgen leerlingen een speciale rol, waarin ze de klas iets vertellen, leren of op een ander manier in de aandacht staan. Dat kan voor leerlingen een spannende, maar ook leerzame ervaring zijn. Ervaren dat je iets hebt gedurfd wat je best eng vond, leert je ook iets over jezelf en over het aangaan van uitdagingen.

Als leerlingen heel gemotiveerd zijn voor een bepaalde activiteit is dat ook een goede gelegenheid om iets te leren over zaken als doorzettingsvermogen, geduld en het belang van oefenen. Leerlingen zijn immers meer bereid om te investeren als ze een opdracht of project echt als 'van henzelf' ervaren. In het voorbeeld 'Hooghouden' hieronder leren leerlingen bijvoorbeeld iets over het belang van oefenen en doorzettingsvermogen, in de verhalen 'Dragon Ball Z' (p. 30) en 'Wentelsteefjes' (p. 44) over het belang van durven proberen.

Hooghouden

Sinds de Ajax Clinics afgelopen dinsdag is er iets gaande in mijn klas. Voetbal. Hooghouden. "Jongens, jullie moeten me helpen! Zoals jullie gezien hebben, kan ik er geen bal van. Jullie zijn hier goed in, dus dit kan ik van jullie leren. Ik wil vrijdag drie keer hoog kunnen houden. Vertel me hoe ik het kan aanpakken, geef me alsjeblieft tips!" Het begon met: "Zoek dekking! Juf gaat beginnen!", maar binnen een dag veranderde de toon naar: "Geef ruimte!" met daarbij mentale support. Ik krijg hier echt energie van!

Ik heb twee jongens in de klas, Said en Orlando die ontzettend goed zijn in voetbal, hun hele leven

draait erom. Ze zijn dit jaar ver gekomen met leren, maar met rekenen denk ik nog altijd dat ze niet helemaal in hun element zijn. De eerste dag greep ik het gezamenlijk hooghouden aan om mijn rekenles mee uit te leggen, het ging over tabellen, en om het boeiender te maken en ze te motiveren, want het is de laatste periode van groep acht en dan hebben ze niet altijd even veel zin meer.

Het bleek een succes, maar al snel ging het verder dan dat. Aan de start van de dag, in de kleine pauze, tijdens de lunch aan het eind van de dag. De kinderen bleven maar vragen: “Juf, zullen we weer even hooghouden?” Ik heb de leerlingen geprobeerd een voorbeeld houding te geven: door ze te observeren als ze het voor doen, het nadoen en dan hun feedback te gebruiken. En zo kwam het dat Orlando zei: “Ja juf, ik zie het aan u, u bent bang”. Vervolgens heb ik ze gevraagd om tips en wat er gebeurde was mooi om te zien. De jongens kregen een rol en voelden zich belangrijk: ze konden de juf helpen, ze konden een ander helpen! Mijn klas leefde op en werd er vrolijk van.

Tijdens het buitenspelen werd er fanatiek geoefend. Vol enthousiasme werden scores en nieuwe records op het bord geschreven. Hier kon ik wat mee! De volgende ochtend heb ik een A3 opgehangen met de titel ‘Persoonlijke records hooghouden’. Iedereen die mee wil doen, mag zichzelf erop zetten. Elke keer als iemand zijn eigen record verbreekt, noteren we dit in het overzicht. Nog steeds komen er namen bij... Het mooie is dat de kinderen – op een paar fanatiekelingen na – niet erg gefocust zijn op vergelijken met elkaar, maar zich vooral richten op het verbeteren van hun eigen resultaat en daarmee ook het proces van kijken en luisteren naar elkaar.
Louise, groep 8

Samenwerken

Als je gebruik maakt van buitenschoolse kennisbronnen van leerlingen, liggen werkvormen waarbij samenwerken een rol speelt voor de hand. Leerlingen kunnen zo oefenen met vaardigheden als naar elkaar luisteren, en omgaan met meningsverschillen. Bij opdrachten waarbij groepen leerlingen zelf veel verantwoordelijkheid krijgen, kunnen ze ook oefenen met verschillende groepsrollen, rekening houden met anderen, en samen lastige situaties oplossen.

Zelfvertrouwen

Gebruikmaken bij de buitenschoolse kennis van leerlingen heeft onmiskenbaar een positief effect op hun zelfvertrouwen. Leerlingen die in de klas iets mogen vertellen over een onderwerp waar ze veel van weten (bijvoorbeeld een sport) of iets wat ze goed kunnen mogen voordoen (bijvoorbeeld een taal), merken zo dat hun kennis en vaardigheden gewaardeerd worden, en ervaren soms letterlijk erkenning en respect van hun klasgenoten. Dat draagt bij aan een positief gevoel over zichzelf.

Voor leerlingen die gewoonlijk niet goed presteren in de schoolvakken is het heel fijn om erkenning te krijgen voor talenten waarover ze wel beschikken, en te ervaren dat hun kennis en interesses de moeite waard zijn voor anderen. Zo ontwikkelde een leerling zich tot een door de hele klas bewonderde dichter. Een andere leerling kreeg erkenning voor haar danstalent. Ook de verhalen over de ‘Conga boys’ en ‘Een Franse verrassing’ hieronder zijn daar mooie voorbeelden van.

Conga boys

In mijn klas, groep acht, zat een groepje jongens die als irritant werden ervaren door de andere leerlingen, omdat ze voortdurend met hun pennen

op tafel zaten te trommelen waardoor andere leerlingen van hun werk werden gehouden. Deze jongens hadden al vaak de ervaring gehad dat ze iets niet kunnen, dat ze in het laatste groepje zitten met rekenen en taal enz., als vervolgonderwijs zouden ze naar het praktijkonderwijs gaan.

Ik wilde graag een positieve draai geven aan de situatie en nam ze in de pauze een keer mee om hun beats uit te proberen op echt trommels. Die jongens vonden dat geweldig en gingen hard werken zodat ze in de pauzes konden oefenen. Het klonk erg goed en met wat begeleiding begon het steeds beter te worden. Aan het eind van het jaar waren ze een band, de Conga boys, en traden ze op voor de hele school, en voor het directeurenoverleg van het hele schoolbestuur. Deze leerlingen werden positief in het licht gezet, waardoor ze ook een nieuwe positie in de klas kregen: hun klasgenoten zagen een sterkte kant van ze, die ze nog niet kenden. Het heeft deze jongens zelfvertrouwen en een positief beeld van zichzelf gegeven.

Dwayne, groep 8

Een Franse verrassing

In groep vijf wordt Parijs nagebouwd: het Louvre museum, de Eiffeltoren, de Notre Dame. En natuurlijk hebben we gidsen nodig om bezoekers rond te leiden! We beginnen in de klas met wat Franse woorden te bedenken. In ons spelling woordpakket hebben we wel eens Franse leenwoorden geleerd. Farid weet er wel een aantal. Wat blijkt? Hij spreekt vloeiend Frans! Wat een mooie ontdekking is dit.

Farid heeft moeite met leren en wordt intensief begeleid door de leerkracht en een externe professional. Hij ervaart op school veelal dat de lesinhoud onbereikbaar voor hem is. Hij heeft

goed door dat hij een ander niveau heeft dan zijn klasgenoten. Het thema Frankrijk biedt de mogelijkheid om hem een positieve ervaring te geven en de nadruk te leggen op wat hij wel kan. Hij heeft al een prachtig aquarel schilderij gemaakt voor in het Louvre museum: het laatste avondmaal heeft hij in een modern jasje gegoten, geïnspireerd door de COBRA stijl. Daarnaast kan hij met zijn Franse taalkennis perfect de rondleidingen verzorgen!

Door deze verantwoordelijkheid en capaciteit is Farid enorm gemotiveerd en komt hij met allerlei eigen ideeën waar hij klasgenoten bij betreft: van informatiefolders tot plattegronden maken tot het beveiligen van het museum. Farid organiseert het allemaal door de betekenisvolle context, waar hij veel kennis over heeft. Binnen dit thema heeft Farid ervaren dat hij er toe doet, en waardevolle kennis en vaardigheden heeft.

Chanine, groep 5

Welbevinden

Door aandacht voor de buitenschoolse kennis van leerlingen, horen klasgenoten meer over elkaars leven buiten school en zo leren ze elkaar beter kennen. Dat heeft effect op hoe leerlingen zich voelen in de klas. Mark, in het verhaal 'Emotietasjes' (p. 47), is daar een duidelijk voorbeeld van. Hij gaat zich beter voelen op school als hij zijn verhaal over het overlijden van zijn moeder met de klas heeft gedeeld. In hetzelfde voorbeeld vertellen kinderen over dingen die moeilijk voor hen zijn (hoog-sensitiviteit en zenuwachtig zijn) waardoor ze zich uiteindelijk vrijer voelen in de klas.

Ambitie

Positieve ervaringen kunnen ook de ambitie van kinderen stimuleren. De ervaring ergens goed in te zijn en daarom gewaardeerd te worden kan ook

maken dat leerlingen weer vertrouwen krijgen in hun eigen kunnen. Leerlingen die zijn kwijtgeraakt dat er een relatie is tussen hun inzet en succes, gaan inzien dat het de moeite waard is om zich in te zetten. Dat kan zelfs leiden tot een verbetering van hun resultaten als het gaat om de basisvaardigheden.

Een bredere blik

Als kinderen kennis maken met de kennis, vaardigheden en ervaringen van andere leerlingen, worden ze soms geconfronteerd met dingen die ze niet kennen en zelfs gek vinden. Als er een goede sfeer in de klas is, kunnen leerlingen zich open stellen en zo hun blik verbreden. In het verhaal over 'Wentelteefjes' gaat het om een alledaags voorbeeld, maar kennismaken met de buitenschoolse kennis van medeleerlingen met een andere sociale of culturele achtergrond kan kinderen zicht bieden op andere manieren van leven en denken en hun begrip van de wereld vergroten.

Wentelteefjes

Naar aanleiding van het Jeugdjournaal hadden we een gesprek over het verspillen van voedsel. Ik vroeg aan de leerlingen wie er wel eens brood weggooit. Zo ongeveer de hele klas gooit het brood al na één dag weg en dan wordt er een nieuw brood gekocht. Dus ik vertel mijn leerlingen dat je van oud brood nog hele lekkere dingen kunt maken zoals wentelteefjes. Eén jongen in mijn klas, Roghinio, wist wat wentelteefjes waren en hij legde aan de andere kinderen uit dat je daarvoor een mengsel van melk en ei nodig hebt waar je het oude brood doorheen haalt, en dat je het brood dan bakt in een pan en opeet met suiker. De leerlingen in mijn klas vonden het een vies idee, maar ik heb ze verteld dat het erg lekker is. Vervolgens stelde Roghinio voor om wentelteefjes te bakken voor de hele klas. Ik heb er mee ingestemd en de ingrediënten geregeld.

Eigenlijk zou Roghinio de wentelteefjes met zijn moeder gaan bakken, maar die kon niet. Ik vertrouwde erop dat Roghinio het ook wel zelf zou kunnen met de hulp van een van zijn medeleerlingen. Net voordat het zover was, begon Roghinio te vechten met Marvin. Eigenlijk wilde ik hem geen wentelteefjes meer laten maken, maar de hele klas keek er erg naar uit. Ik heb Roghinio en Marvin toen samen in de keuken gezet. Ze vonden het vreselijk, maar toen ik stiekem even ging kijken hoe het ging, werkten ze heel goed samen.

Toen de wentelteefjes klaar waren, bleek dat heel veel kinderen ze niet durfden te proeven en had ik opeens acht bordjes met wentelteefjes voor mezelf! Gelukkig durfde één iemand een hapje te nemen en die zei: "Wow, dat is vet lekker". Toen wilde iedereen wel proeven. Ik hoop dat ze van deze ervaring geleerd hebben dat ze dingen niet zomaar weg moeten gooien en ook dat ze moeten durven proeven, dat je daar voor open moet staan. En ik vond het ook mooi dat die twee leerlingen ondanks hun ruzie het voor elkaar hebben gekregen om samen te werken. Ze brachten de wentelteefjes met een trotse glimlach op hun gezicht de klas binnen.
Iris, groep 6/7

6.2 Effecten voor de sfeer in de klas

Aandacht voor de buitenschoolse kennis van leerlingen kan ook de sfeer in de klas positief beïnvloeden: 1) leerlingen leren elkaar beter kennen, 2) er ontstaat respect voor medeleerlingen, 3) de manier waarop leerlingen met elkaar omgaan verbetert, 4) er ontstaat een gevoel van gedeeld eigenaarschap en betrokkenheid, 5) het klimaat in de klas wordt veiliger en positiever.

Elkaar leren kennen

Door aan de slag te gaan met de verborgen kennisbronnen in de klas, leren leerlingen elkaar beter kennen; ze leren over elkaars talenten, religie, taal, cultuur en achtergrond. Dat draagt weer bij aan de sociale cohesie in de klas. In het voorbeeld van de emotietasjes (p. 47) gingen kinderen beter begrijpen waarom hun klasgenoot vaak verdrietig was. Elkaar beter leren kennen houdt ook in: nieuwe kanten van elkaar leren kennen. De jongen in het voorbeeld over de atoombom (p. 35), stond bekend als een drukke grappenmaker, die geregeld de orde in de klas verstoort. Zijn klasgenoten leren hem op een andere manier kennen als hij vertelt wat hij weet over de atoombom. Als leerlingen iets laten zien van wat ze weten, kan dat ook leiden tot nieuwe banden. Het eerder genoemde verhaal over loslopende schapen riep bijvoorbeeld herkenning op bij een andere Marokkaanse leerling. In een andere klas besloten een jongen en een meisje, de een goed in turnen en de ander goed in ballet, samen een workshop voor de klas te geven.

Respect voor medeleerlingen

Als leerlingen meer van elkaar weten, kan dat ook leiden tot meer respect voor elkaar. Soms betreft dat individuele leerlingen, zoals in het voorbeeld over de atoombom (p. 35), of als leerlingen een vreemde taal vloeiend blijken te spreken of een onverwacht talent tonen. Soms kunnen onderlinge vooroordelen tussen groepen zo verminderen. Je kunt daar bijvoorbeeld aan werken door groepen leerlingen een presentatie te laten geven over hun geloof, cultuur of iets anders dat belangrijk is in hun leven, zoals vegetarisch eten. Enerzijds kan dat ertoe leiden dat leerlingen overeenkomsten (zoals gedeelde waarden) zien, waarvan ze zich niet bewust waren. Anderzijds kan het juist begrip en respect voor verschillen vergroten.

Interactie en relatie tussen leerlingen

Ook de manier waarop leerlingen met elkaar omgaan kan verbeteren, als ze zien dat de leerkracht het belangrijk vindt dat zij naar elkaar luisteren en vragen stellen, ervaringen uitwisselen, en nieuwsgierig zijn naar elkaar. Als leerlingen iets van zichzelf laten zien, kan dat anderen uitnodigen hetzelfde te doen. Als leerkracht kun je daar weer op inspelen. Zo ontstaan in klassen gesprekken over bijvoorbeeld astma of de Ramadan. Het verhaal 'Ramadan' (p. 31) laat zien dat zo'n gesprek leerlingen niet alleen stimuleert tot vragen aan elkaar maar ook tot een zorgzame houding: gaat het wel goed met de vastende leerlingen tijdens die warme sportdag? In het verhaal 'Emotietasjes' (p. 47) namen leerlingen het initiatief om twee minuten stil te zijn op de sterfdag van de moeder van Mark. In het voorbeeld 'Hooghouden' (p. 40) was uiteindelijk een groot deel van de klas bezig met elkaar aanmoedigen en ondersteunen om hun persoonlijke record te verbeteren.

Gedeeld eigenaarschap en betrokkenheid

Aandacht voor de buitenschoolse kennisbronnen van leerlingen kan een positief effect hebben op de betrokkenheid van leerlingen bij de les. Als leerlingen de gelegenheid krijgen om, voortbouwend op hun kennis en vaardigheden, aan de slag te gaan met hun eigen ideeën, zullen ze zich eerder eigenaar voelen van het leren op school. Een voorbeeld hiervan zagen we in het verhaal 'Musical' (p. 25). De eerder genoemde voorbeelden van leerlingen die een film maken of een eiland 'ontwerpen', laten de kracht zien van samen naar een gezamenlijk, zelf bedacht resultaat toewerken.

Een veilig en positief klimaat in de klas

Als leerlingen zich gezien voelen door de leerkracht en hun medeleerlingen, draagt dat bij aan een veilig en positief klimaat in de klas, waar leerlingen zichzelf

zijn, fouten durven maken en zich durven uiten, wat op zijn beurt weer bijdraagt aan hun zelfvertrouwen en welzijn. Positieve aandacht kan maken dat ook verlegen leerlingen of leerlingen die weinig succeservaringen hebben op school durven meedoen en zich laten zien. Als er in de klas een sfeer van onderlinge solidariteit bestaat, zullen leerlingen eerder durven tonen hoe ze zich voelen. Het voorbeeld 'Emotietasjes' hieronder laat zien hoe je leerlingen hiertoe op een veilige manier kunt uitnodigen.

Emotietasjes

Een aantal kinderen in groep 6 gaven aan zich niet zo fijn te voelen in de groep. Ik had de kinderen gevraagd of ze misschien 'emotietasjes' wilden maken in de klas. Op zo'n tasje staat dan een gevoel zoals: 'Ik ben verdrietig' en dan kan een kind dit tasje gebruiken voor de emotie van het moment. De kinderen hebben zelf de tasjes versierd, bedacht en ingericht. In deze klas zit ook een jongen, Mark, die op éénjarige leeftijd zijn moeder heeft verloren aan kanker.

Hierdoor is hij vaak verdrietig en hij vroeg of hij hiervoor een tasje mocht maken, zodat andere kinderen hem beter konden begrijpen en zijn verhaal konden lezen. Andere kinderen hebben er nog een knuffel bijgedaan en een pakje zakdoeken. Samen met zijn vader heeft hij een brief geschreven die ik aan de klas heb voorgelezen. Toen ik het voorlas reageerde ook gelijk een andere leerling: "Daarom ben je af en toe verdrietig!", en liep naar Mark toe om over zijn rug te wrijven. Samen in de klas hebben we toen besloten om zijn moeder te herdenken, omdat ze bijna 10 jaar geleden was overleden. Ze zijn in de kring gaan zitten, hebben elkaars hand vastgehouden. Mark had een knuffel op schoot en toen hielden ze samen een minuut stilte voor de moeder van Mark. Ik zat er echt met tranen bij.

Door de emotietasjes gingen kinderen praten over hun emoties en verhalen delen. De tasjes werden ook langzaam aangevuld en de kinderen deelden alle speeltjes met elkaar, dat hadden ze onderling afgesproken. Naar aanleiding hiervan wilden kinderen ook persoonlijke verhalen vertellen door bijvoorbeeld een presentatie te geven over dat ze hoog-sensitief zijn, of dat ze een cursus volgen tegen zenuwachtigheid. Dit heeft een zeer positief effect op de sfeer in de groep gehad.

Esther, groep 6

6.3 Effecten voor de leerkracht

Je wordt er blij van!

Een betere sfeer in de klas, leerlingen die uit hun schulp kruipen, en nieuwe kanten van je leerlingen leren kennen; daar wordt je als leerkracht blij van. Als je merkt dat leerlingen betrokken en enthousiast raken van activiteiten die gerelateerd zijn aan hun buitenschoolse kennis, kan dat je motiveren om nog meer bij hun initiatieven aan te sluiten.

Laat je verrassen

Als je bewust op zoek gaat naar de verborgen kennisbronnen waarover leerlingen beschikken, kun je positief verrast worden door wat je leerlingen in huis hebben: een verlegen meisje met een verborgen voetbaltalent, leerlingen met een schat aan kennis over bijvoorbeeld de atoombom, een bepaalde diersoort of een taal. Ook het enthousiasme waarmee leerlingen meedoen aan de activiteiten die voortbouwen op hun buitenschoolse kennisbronnen kan je verrassen.

Relatie met leerlingen

Als leerlingen ervaren dat je aandacht hebt voor hun buitenschoolse kennis, kan dat je relatie met individuele leerlingen en met de groep verbeteren. Als leerlingen merken dat je hun bepaalde verantwoordelijkheden toevertrouwt, bijvoorbeeld doordat ze hun medeleerlingen iets mogen leren, kan dat hun vertrouwen in jou ook vergroten. Zoals we al eerder zagen kan dit bijdragen aan een positieve sfeer waarin leerlingen en leerkracht elkaar vertrouwen, verhalen en gevoelens delen, en iedereen zichzelf kan en durft te zijn.

Relatie met ouders

Ook je relatie met ouders kan verbeteren als je probeert gebruik te maken van de buitenschoolse kennisbronnen van leerlingen. Om te beginnen raken ouders meer betrokken bij het leren van hun kind als leerlingen thuis vertellen over de aandacht die er op school is voor hun leven buiten school. Verder is een presentatie of een tentoonstelling gebaseerd op de activiteiten die aansluiten bij de buitenschoolse kennis van leerlingen een goede gelegenheid om ouders uit te nodigen naar school te komen. Met ouders die trots zijn op wat ze daar van hun kind zien, is het gemakkelijker contact maken. Tot slot kan de buitenschoolse kennis van leerlingen je ook zicht geven op manieren om ouders te betrekken bij activiteiten in de klas; ze kunnen een les verzorgen over een onderwerp waar ze veel van weten (bijvoorbeeld een religie) of een vaardigheid waar ze goed in zijn (bijvoorbeeld tekenen), of helpen bij de activiteiten van leerlingen, zoals het maken van decors voor een musical of het editen van een film. Zo bouw je als leerkracht uiteindelijk ook betere relaties op met deze ouders.

7. Uitdagingen en valkuilen

Buitenschoolse kennis(bronnen) van leerlingen gebruiken kan leuk en inspirerend zijn, maar het kan je ook met uitdagingen confronteren, op organisatorisch, didactisch en pedagogisch gebied. Daarnaast zijn er ook valkuilen: teveel nadruk op uitzonderlijke talenten, een stereotype beeld van culturen, en een oppervlakkige interpretatie van aansluiten bij wat leerlingen leuk vinden.

7.1 Organisatorische en pedagogisch-didactische uitdagingen

Ruimte

Als je leerlingen de ruimte geeft om met hun buitenschoolse kennis aan de slag te gaan, kunnen daar andere manieren van lesgeven bij komen kijken dan in reguliere lessen. Leerlingen werken bijvoorbeeld in groepjes aan een spel, ze bereiden een workshop voor, of overleggen hoe ze een museum in gaan richten. Soms is het niet handig om alle leerlingen in één ruimte bij elkaar te houden. Het is dan goed om je van te voren af te vragen of je extra ruimte nodig hebt en waar en wanneer die ruimte beschikbaar is.

Materiaal

Hetzelfde geldt voor materialen, Als je bijvoorbeeld aan de slag gaat met een activiteit waar iPads voor nodig zijn, check dan of het programma dat je nodig hebt ook daadwerkelijk geïnstalleerd is en of alles up-to-date en beschikbaar is op het tijdstip dat je er gebruik van wil maken.

Tijd

Als leerlingen enthousiast en gemotiveerd raken door activiteiten die aansluiten bij hun kennis, vaardigheden en interesses, hebben ze vaak meer tijd nodig dan gepland. Ze komen met eigen ideeën en inbreng, en het is goed om je af te vragen in hoeverre er tijd beschikbaar is om daarop in te spelen.

Vorbereiding

Een aantal punten is nuttig om mee te nemen als je een les, project of activiteit voorbereidt op basis van de buitenschoolse kennis(bronnen) van leerlingen. Om te beginnen zijn niet alle activiteiten geschikt om met de hele klas te doen; ze lenen zich meer voor een kleinere groep of vergen veel ondersteuning van de leerkracht. Verder is het goed om bij de planning na te denken over de vaardigheden die een bepaalde activiteit van leerlingen vraagt. Bijvoorbeeld: wat moeten leerlingen kunnen om een leerzame workshop te verzorgen voor andere kinderen, welke voorkennis hebben leerlingen? Denk ook na over vragen als: Welke verantwoordelijkheden kunnen ze aan?

Hoeveel vrijheid kun je ze geven? Welke leerlingen hebben extra aandacht of motivatie nodig? Welke structuur hebben ze nodig?

Samenwerken met collega's

Als je op een school werkt waar de lesmethoden centraal staan, kan het lastig zijn om in te spelen op de buitenschoolse kennisbronnen van leerlingen; dat vraagt immers dat je een les niet precies uitvoert zoals die staat beschreven in de methode. Dat kan ook betekenen dat je afwijkt van de aanpak van je collega's die de lesmethoden wel precies volgen. Misschien kun je dit boek gebruiken om met je collega's in gesprek te gaan over het belang van aandacht voor de verborgen kennisbronnen van leerlingen. Als je op een OGO-school werkt, is de aanpak die hier beschreven wordt wellicht juist dagelijkse kost voor je.

Samenwerken met ouders

Ouders zijn niet allemaal even betrokken bij het onderwijs van hun kind. Als de betrokkenheid van ouders in jouw klas laag is, kan aandacht voor de verborgen kennis(bronnen) van hun kind juist deuren openen. Erkenning van buitenschoolse kennis en waardering voor de talenten van een kind, maakt ook ouders trots. Bovendien kun je via deze invalshoek ook ouders zelf aanspreken op wat ze voor de klas en de school kunnen betekenen.

7.2 Valkuilen

Tot slot wijzen we op een paar valkuilen die verbonden zijn met de aanpak die we in dit boek hebben besproken. Om te beginnen bestaat het risico dat je – op zoek naar verborgen kennis en vaardigheden van leerlingen – je vooral richt op bijzondere talenten van individuele leerlingen. Het is goed om af en toe individuele leerlingen een podium te geven en hen te laten ervaren dat ze bijzonder zijn. Maar het basisidee van deze aanpak is, dat álle leerlingen dingen kunnen en weten die de moeite waard zijn om op school op voort te bouwen.

Een andere valkuil is, dat door de aandacht voor culturele achtergronden verschillen tussen leerlingen te sterk worden benadrukt, terwijl leerlingen ook veel gemeenschappelijk hebben. Daarnaast is een folkloristische benadering, waarbij de nadruk ligt op wat anders en exotisch is, een risico; cultuur is meer dan eten, dansen en muziek.

Ten slotte is zichtbaar maken en gebruik maken van de buitenschoolse kennis van leerlingen niet alleen bedoeld om het leren op school motiverender en leuker te maken. De bedoeling ervan gaat dieper. Het gaat erom leerlingen te laten ervaren dat de kennis, vaardigheden en ervaringen die ze buiten school opdoen de moeite waard zijn, en die tegelijkertijd te verbinden met wat ze op school geacht worden te leren, en zo een brug te slaan tussen school en hun ervaringen daarbuiten.

8. Verder lezen en kijken

Wil je meer weten over de theorie over Funds of Knowledge, en vertalingen daarvan naar de Nederlandse situatie, dan vind je hieronder verwijzingen naar interessante publicaties en twee kennisclips.

Nederlandstalig

- Gilde, J. 't, & Volman, M. (2019). Buitenschoolse kennis maakt je les rijker. *Didactief*, 49(9), 32-33. <https://didactiefonline.nl/artikel/buitenschoolse-kennis-maakt-je-les-rijker>
- Volman, M. (2012). Gebruikmaken van verborgen kennis van leerlingen. *Zone*, 11(4), 6-9.
- *Clip Funds of knowledge*
<https://www.youtube.com/watch?v=AmYgPNGUvKI&feature=youtu.be>
Deze kennisclip van de Werkplaats Onderwijsonderzoek Amsterdam gaat over buitenschoolse kennis van leerlingen en hoe je die kunt inzetten.
- *Clip funds of knowledge in de praktijk*
<https://woa.kohnstamminstituut.nl/video/kennisclip-funds-of-knowledge.mp4>
In deze video van de Werkplaats Onderwijsonderzoek Amsterdam laten twee leraren zien hoe ze op hun basisschool met buitenschoolse kennis aan de slag gaan.

Gebruikte literatuur

- Biesta, G. (2012). *Goed onderwijs en de cultuur van het meten*. Den Haag: Boom Lemma.
- Biesta, G. (2015). What is education For? On good education, teacher judgement, and educational professionalism. *European Journal of Education*, 50(1), 75-87.
- González, N., Moll, L. C., & Amanti, C. (2005). *Funds of Knowledge: Theorizing Practices in Households, Communities, and Classrooms*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.
- Hogg, L., & Volman, M. (2020). A synthesis of funds of identity research: Purposes, tools, pedagogical approaches and outcomes. *Review of Educational Research*.
- Hughes, M., & Pollard, A. (2006). Home-school knowledge exchange in context. *Educational Review*, 58(4), 385–395.
- Hviid, P., & Villadsen, J. W. (2014). Cultural identities and their relevance to school practice. *Culture and Psychology*, 20(1), 59–69.
- Moje, E. B., Ciechanowski, K. M., Kramer, K., Ellis, L., Carrillo, R., & Collazo, T. (2004). Working toward third space in content area literacy: An examination of everyday funds of knowledge and discourse. *Reading Research Quarterly*, 39(1), 38-70.
- Saubich, X., & Esteban-Guitart, M., (2011). Bringing family funds of knowledge to school: The living Morocco project. *Multidisciplinary Journal of Educational Research*, 1(1), 79–103.

Ook interessant

- Hedges, H., Cullen, J., & Jordan, B. (2011). Early years curriculum: Funds of knowledge as a conceptual framework for children's interests. *Journal of Curriculum Studies*, 43, 185–205.
- Hogg, L. (2011). Funds of knowledge: An investigation of coherence within the literature. *Teaching and Teacher Education*, 27(3), 666-677.
- Llopart, M., & Esteban-Guitart, M. (2017). Strategies and resources for contextualising the curriculum based on the funds of knowledge approach: A literature review. *The Australian Educational Researcher*, 44, 255-274.
- Moll, L., Amanti, C., Neff, D., & González, N. (1992). Funds of knowledge for teaching: Using a qualitative approach to connect homes and classrooms. *Theory into Practice*, 31(2), 132-141.
- Subero, D., Vila, I., & Esteban-Guitart, M. (2015). Some contemporary forms of the funds of knowledge approach. Developing culturally responsive pedagogy for social justice. *International Journal of Educational Psychology*, 4, 33–53.

Aan het onderzoek waarop dit boek gebaseerd is werkten mee:

ASKO

De St. Jan	Annemiek Blom Rianne Stuij
De Achthoek	Ditte Bosch
De Archipel	Gerlanda van de Vendel Louise Verhoef
Willibrord	Suzanne Arends Iris Meyssen
De Regenboog	Suzanne van Lier
Onderzoekscoördinator	Hester Edzes

Zonova

De Blauwe lijn	Asherinne Tjon
De Schakel	Dwayne Albus Hasina Reha Iris Wiegertjes
Rozemarn	Naomi Kort
Onderzoekscoördinator	Melina Fleurke

Colofon

Auteurs: Judith 't Gilde en Monique Volman
Vormgeving: BUREAUBAS
Druk: Drukproef
Fotograaf: Larissa Rand
Productie: Rosenmullers Communicatie & Organisatie

November 2020

Dit praktijkboek biedt handreikingen en voorbeelden om de verborgen kennisbronnen van leerlingen in het onderwijs te benutten en is tot stand gekomen dankzij nauwe samenwerking tussen onderzoekers en leraren.

